

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Diplomová práce

**PROBLEMATIKA TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY
NA DOŽIVOTÍ**

Marta Hanušková

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Mgr. Jana Navrátilová, Ph. D.

Katedra: trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): červen 2011

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Ráda bych na tomto místě poděkovala paní JUDr. Mgr. Janě Navrátilové, Ph. D. za odborné vedení při zpracování této práce, cenné rady a připomínky a panu Mgr. Ivo Krausovi za ochotu a pomoc.

OBSAH

ÚVOD	6
1 POJEM A ÚČEL TRESTU	9
1.1 Historický pojem trestu.....	9
1.1.1 Koncepce trestu.....	9
1.1.2 Beccariovo pojetí trestu.....	10
1.2 Charakter trestů v českých dějinách	11
1.3 Pojem a účel trestu.....	13
1.4 Systém trestů	14
2 TREST SMRTI	16
2.1 Úvod.....	16
2.2 Koncepce trestu smrti	17
2.3 Trest smrti v Československu.....	18
2.4 Trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí	20
3 TREST ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ	22
3.1 Historický vývoj trestu odnětí svobody na doživotí.....	22
3.2 Vybrané zásady trestního práva a trest odnětí svobody na doživotí.....	24
3.3 Právní úprava trestu odnětí svobody na doživotí v právních řádech vybraných států.....	26
3.3.1 Francie	26
3.3.2 Rakousko	28
3.3.3 Německo.....	28
3.3.4 Velká Británie a Irsko	29
3.3.5 Spojené státy americké.....	31
3.3.6 Nizozemí.....	31
3.4 Právní úprava doživotního trestu v českém právu.....	32

3.4.1	Přezkum uložení trestu odnětí svobody na doživotí	34
3.4.2	Podmíněné propuštění	35
3.4.3	Milost a amnestie	38
4	VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ.....	39
4.1	Mezinárodní dokumenty upravující výkon trestů.....	39
4.2	Česká právní úprava.....	40
4.2.1	Přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu.....	43
4.2.2	Podmínky a způsob zacházení s doživotně odsouzenými vězni.....	43
4.3	Výkon doživotního trestu v českých věznicích.....	44
4.3.1	Věznice Mírov	44
4.3.2	Věznice Valdice.....	44
4.3.3	Věznice Karviná.....	44
4.3.4	Věznice Rýnovice	45
4.3.5	Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava	45
5	OSOBNOST PACHATELE, PSYCHICKÉ A SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY DOŽIVOTNÍHO TRESTU	50
5.1	Osobnost pachatele	50
5.2	Psychické a sociální důsledky doživotního trestu	51
6	PRAKTICKÁ ČÁST.....	53
6.1	Úvod.....	53
6.2	Mezinárodní výzkumy	53
6.3	Výzkum doživotního trestu provedený ve věznici v Opavě	55
	ZÁVĚR.....	60
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	63
	ABSTRAKT	65
	ABSTRACT	67

ÚVOD

Trest odnětí svobody na doživotí je nejpřísnější trestní sankcí, kterou umožňuje český právní řád uložit pachatelům trestných činů. Je ukládán za taxativně stanovených podmínek a pouze za ta nejzávažnější protispolečenská jednání. Je to trest, který byl do českého právního řádu zaveden v roce 1990 a nahradil tak trest smrti, který již v českém právním pořádku nemá své místo. Je zapotřebí tuto sankci vnímat ne jen izolovaně jako ustanovení trestního zákoníku, ale vzít v potaz také kriminologické, sociologické, psychologické a mnohé další aspekty, které s sebou dlouhodobé uvěznění přináší.

Povaha doživotního trestu nabízí jeho porovnávání s trestem smrti. Jelikož obě sankce jsou svou přísností snad nejsilnějším možným zásahem do integrity pachatele, vzbuzují v řadách odborné veřejnosti, ale také právních laiků, řadu otázek, na které se snaží společnost najít odpověď. Je doživotní trest adekvátní a dostatečnou náhradou trestu smrti? Ochrání společnost před pachateli těch nejbrutálnějších trestných činů dostatečně? Má být umožněno podmíněné propuštění z výkonu doživotního trestu? Pokud ano, pak jak pomoci pachatelům s jejich budoucím začleněním do společnosti?

Na výše položené otázky nenalezneme jednoznačný názor napříč celosvětovým a celospolečenským měřítkům. V našich podmínkách je nezbytné doživotní trest hodnotit s důrazem na zásadu humanity. Společnost založená na demokratických hodnotách a na dodržování základních práv a svobod přirozeně odmítá trest smrti a klaní se většinou právě k trestu odnětí svobody na doživotí jako k jeho nejvhodnější alternativě. Je nutno zmínit, že adorace trestu smrti se vyskytuje především mezi těmi členy společnosti, kteří jsou laiky a nemají právní vzdělání.

Problematiku trestu odnětí svobody na doživotí vnímám především jako snahu nalézt kompromis mezi zásadami demokratického právního státu včetně lidských práv a svobod a nutností potrestat pachatele těch nejzávažnějších deliktů. Doživotní trest by měl být upraven zcela jasně a nerozporně, jelikož základním požadavkem právního státu je zajistit právní jistotu. Stejně tak je nezbytné doživotní trest vnímat se zřetelem ke skutečnosti, že je potrestán pachatel trestného činu, kterému by ale nemělo být upřeno právo na nápravu a zpětné začlenění do společnosti, byť po poměrně značném

čase stráveném ve výkonu trestu odnětí svobody. V neposlední řadě je nutno, aby doživotní sankce reflektovala ochranu společnosti a zásadu generální prevence.

První kapitola této práce je věnována vymezení pojmu a účelu trestu. Popisuje charakter trestu v historických souvislostech a nastiňuje pojetí trestu známého italského myslitele Cesara Beccarii. Beccariovo pojetí trestu se stalo symbolem humanistických hodnot a klade důraz na základní práva a svobody, které by měly být reflektovány beze sporu také při ukládání trestů. Touto kapitolou bych ráda přiblížila také historický vývoj druhů trestních sankcí ukládaných na českém území. Charakter trestů se vyvíjel od symbolických sankcí, které měly za cíl pomstít pachatele za spáchaný čin až k modernímu chápání trestu. Středověké tresty chránily na prvním místě feudální hodnoty, církve, státní aparát a majetek. Na rozdíl od moderních demokratických úprav, které do popředí kladou ochranu života a svobod osob, až poté následuje ochrana dalších společenských hodnot. Feudální pojetí trestu se vyvíjelo a velmi silně bylo ovlivněno osvícenskými teoriemi. Lze však konstatovat, že definitivně bylo překonáno až v průběhu 19. století.

Další kapitola mé diplomové práce je věnována trestu smrti. Důvodem zařazení výkladu o této sankci je skutečnost, že trest smrti spolu s doživotním trestem představují nejzávažnější zásahy do osobnosti pachatele. Je proto nezbytné tyto dva tresty porovnat a zodpovědět otázky jejich vzájemného vztahu. Na základě výkladu o teoriích souhlasných a těch, které odmítají trest smrti, bych se ráda pokusila vysvětlit nepřipustnost trestu smrti v právních řádech demokratických států a nezbytnost jeho nahrazení doživotním trestem odnětí svobody.

Třetí kapitola je věnována výkladu o samotném trestu odnětí svobody na doživotí. Po přiblížení jeho historického vývoje a aktuální úpravě tohoto institutu je nezbytnou součástí kapitoly výklad o základních zásadách trestního práva, které úprava doživotního trestu reflektuje (zásada *nullum crimen sine lege*, zásada zákonnosti, účelnosti sankcí aj.). Dále je kapitola věnována výkladu o právní úpravě doživotního trestu ve vybraných státech. Důvodem zmínění zahraničních úprav je snaha o srovnání tohoto trestu s jeho českou podobou. Lze totiž nalézt nuance v pojetí této sankce, nejčastější rozlišovacím prvkem je přípustnost resp. nepřipustnost podmíněného propuštění z výkonu doživotního trestu.

Výklad v následujících dvou kapitolách je určen výkonu doživotního trestu a osobnosti pachatelů těch nejzávažnějších trestných činů, za které může být doživotní trest uložen. Doživotní trest je specifickým trestem odnětí svobody a přináší potřebu zpřísněné úpravy jeho výkonu. Dlouhodobost tohoto trestu je třeba mít v úvahu při sestavování programu zacházení s pachateli, při sestavování jejich denního režimu a také možnosti jejich dalšího vzdělávání.

Poslední část této diplomové práce je věnována praktickému výzkumu, který jsem měla možnost provést v opavské věznici mezi doživotně odsouzenými ženami. Jelikož vzorek doživotně odsouzených byl malý, kapitola přináší srovnání získaných poznatků se závěry jiných výzkumů, ať již konaných českými odborníky nebo výzkumů provedených v zahraničí.

1 POJEM A ÚČEL TRESTU

1.1 Historický pojem trestu

1.1.1 Koncepce trestu

Historicky je pojem trestu vnímán jako odplata či pomsta za spáchaný čin. Trest je právní následek za protiprávní jednání, který je stanoven zákonem. Ve středověké Evropě plnil trest především odstrašující úlohu. Trest měl zastrašit ostatní členy společnosti a to pomocí krutých a veřejně vykonávaných trestů. Účel trestu byl spatřován zejména v jeho intenzitě, spíše než v jeho nevyhnutelnosti. Ve středověku nebylo výjimkou, že trestně odpovědné byly osoby šílené, stejně jako děti.¹ Pojetí trestu je vnímáno různě. Rozlišujeme teorii absolutní, tzv. teorii odplaty, a teorii relativní, v rámci níž působí například teorie prevence.

Teorie odplaty vychází z indeterminismu, teorie, která říká, že pachatel vědomě páchá trestný čin, rozhodne se jej spáchat svobodně, proto za své protiprávní jednání musí být potrestán. Představitelé této tzv. klasické školy předpokládají, že pachatel je schopen se na základě svého rozumu chovat odpovědně a je to jen jeho vnitřní rozhodnutí, zda spáchá trestný čin, či nikoliv. Potrestáním dojde k naplnění spravedlnosti, kterou pachatel svým jednáním porušil. Dojde k vyrovnání bezpráví zpět do hladiny spravedlnosti. Dle této teorie se trest ukládá za nezákonnost jednání a vina a trest si musí odpovídat. Mezi nejvýznamnější představitele tzv. klasické školy patří Aristoteles, Tomáš Akvinský či Immanuel Kant.

Vedle teorie odplaty je druhou školou pojetí trestu teorie relativní. Ta, na rozdíl od teorie odplaty, vidí trest jako nástroj k nápravě pachatele a v ochraně společnosti před protiprávními jednáními. Tato teorie tedy promítá určitý aspekt prevence, který se v rámci teorie odplaty nevyskytuje. Typické je vnímání trestu jako pomoci pachateli v jeho nápravě, vyléčit jej z jeho nemoci, která jej vedla k tomu, aby jednal proti právu. Představitelé relativní teorie byli například Cesar Lombrosa či Cesare Beccaria.

¹ LATA, J. *Účel a smysl trestu*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, s. 13.

Existují také tzv. smíšené teorie, které jsou ovlivněny jak teorií absolutní, tak relativní.

V současnosti se vyskytuje teorie spravedlivé odměny, která je ovlivněna teoriemi absolutními. Tato teorie vnímá trest jako sankci uloženou pachateli, jelikož si ji zaslouhuje za své jednání. Spojuje v sobě tedy odplatu, mstu i odvetu.

Pojetí trestu odnětí svobody na doživotí reflektuje obě teorie- tedy relativní i absolutní. Trest odnětí svobody na doživotí je výjimečný trest, obsahující ve svém pojetí formu odplaty. Na druhou stranu je ale pachateli, který je k tomuto trestu odsouzen, ponechána možnost podmíněného propuštění, jako motivační prvek vedoucí k možnosti nápravy pachatele. Plní tedy i rehabilitační funkci.²

1.1.2 Beccariovo pojetí trestu

Italský myslitel Cesare Beccaria je představitelem relativní teorie. Tvrdí, že odstrašující účinek trestu nespočívá v jeho přísnosti, ale v tom, že je nevyhnutelný. Cesare Beccaria ve svém díle *O zločinech a trestech* definuje zákony jako podmínky, pod kterými se nezávislí a ojedinelí lidé spojili ve společnost, jelikož byli unaveni neustálým válečným stavem a životem v něm. Obětovali tedy části své svobody, aby mohli jejího zbytku užívat a požívat v bezpečí a v klidu. Ale žádný člověk neobětoval zadarmo část své vlastní svobody ve prospěch veřejného dobra, každý jedinec činí sebe střediskem proměn ve světě. Avšak nestačilo vytvořit takovýto obecný statek, aby členy této společnosti hájil před soukromými přehmaty každého člověka, který se snaží si vzít nejen díl, který mu náleží, ale také z nároků jiných členů společnosti. Kvůli takovýmto motivům některých členů společnosti bylo dle Beccarii třeba zavést smysluplný důvod, který by despotického ducha každého jedince byl s to zapudit a neponořoval společnost zpět do minulosti. Takovými smysluplnými důvody jsou dle Cesara Beccarii tresty, které vnímáme jako mechanismy proti rušitelům zákonů. Beccaria apeluje, aby se jednalo o spravedlivé důvody, které vedou k zavádění trestů, jelikož v minulosti byla společnost svědkem snah trestat v rozporu s všeobecným dobrem. Tresty, které překročí nutnost, aby byl zachován soubor veřejného blaha, jsou nespravedlivé svou povahou. Tím

² NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 9.

spravedlivější jsou pak tresty, kterými panovník zachovává svým poddaným co možná největší míru svobody a bezpečnosti.³

Dle Beccarii by z výše definovaného pojmu trestu měly vyplývat tři základní důsledky. Prvním je definování zásady zákonnosti, tedy skutečnosti, že pouze zákony mohou ukládat tresty za zločiny. Velmi důležitým aspektem je srozumitelnost zákonů. Čím větší bude počet těch, kteří budou zákonům rozumět, tím menší bude počet zločinů, jelikož neznalost a nejistota napomáhají zločinu a živí jej. Druhý důsledek stanovuje zásadu všeobecnosti, požadavek, aby zákony zavazovaly veškeré členy společnosti. O spravedlnosti by ale měl dle Cesara Beccarii rozhodovat někdo třetí, tedy osoba odlišná od panovníka a členů společnosti. Třetím důsledkem plynoucí z definice trestu je požadavek, aby nebyly ukládány tresty, které by svou krutostí byly v odporu s veřejným dobrem stejně jako se snahou zamezit páchání zločinu. Takovéto tresty by odporovaly osvědčenému rozumu, ale především spravedlnosti a společenské smlouvě.⁴

1.2 Charakter trestů v českých dějinách

Za období feudalismu se u trestů uplatňoval určitý symbolismus. Měly být především vykonáním pomsty na pachateli činu (např. za rouhání vytržení jazyka). České trestní právo se začalo rozvíjet především v období stavovské monarchie. Stavovské trestní právo přejalo řadu institutů ze starších dob, ale vytvořilo také nové trestní normy, které již reagovaly na sociální, ekonomické a politické poměry. Trestní právo v té době chrání především feudální hodnoty, církve a státní aparát. Ochrana základních práv na život, zdraví a čest je spíše upravena staršími trestními normami. Stavovské trestní právo se snažilo bojovat proti svépomoci, která v této době panovala především mezi feudály, kteří se mimosoudně a násilnou cestou snažili dosáhnout svých práv. Objevuje se také obecná povinnost obyvatel napomáhat při stíhání zločinců.⁵

Tehdejší právo neznalo systém trestů, jaký můžeme pozorovat v současných právních řádech. Systematizovat tresty se pokusil Koldín, který v městském právu tresty dělí na tzv. právem stanovené (*poenae ordinariae*) a tresty uložené soudci dle jejich

³ BECCARIA, C. *O zločinech a trestech*. Praha: J. Otta, 1898, s. 10.

⁴ BECCARIA, C. *O zločinech a trestech*. Praha: J. Otta, 1898, s. 11.

⁵ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 145.

vlastního uvážení (*poenae extraordinariae*). Vnímání trestu se stále ještě vyznačuje odstrašujícím účelem, snahou potrestat pachatele a pomstít se na něm za jeho protiprávní chování (právo používalo tresty smrti, tresty dočasné či doživotní, nebo tresty peněžité). Výchovná úloha trestu se vyskytuje pouze okrajově. Svědčí o tom i existence trestů, které byly vykonávány na mrtvém člověku, nejtypičtějším příkladem je trest za sebevraždu.

Hojně se využívaly tresty tělesné, které měly zmrzačující povahu (např. vytržení jazyka). Právo znalo tresty, které měly zneuctvující charakter, například trest vypovězení z města. V tomto období se začíná více uplatňovat trest odnětí svobody. Doba trestu byla v určitých případech stanovena, ale většinou se délka trestu odvíjela od úvahy soudců.⁶

O definitivním překonání feudálních přežitků v trestním právu můžeme hovořit od přijetí novely trestního zákona z roku 1852, která byla přijata pod číslem 117/1852. Tento zákoník navíc již upravuje pouze právo hmotné a úprava trestního práva procesního tak je ponechána zvláštnímu zákonu. Předpis za většinu trestných činů stanovoval relativně určité sankce a výše konkrétního trestu byla odvislá od polehčujících a přitěžujících okolností, které trestní zákoník příkladmo vyjmenovával.⁷ Tento trestní zákon povoluje ukládat trest smrti, který se vykonává oběšením, anebo žalář. Žalář se rozlišuje na žalář prvního a druhého stupně, který je tzv. těžký žalářem vykonávaným se železy na nohou a v samovazbě. Dle délky trestu odnětí svobody se žaláře dělí na doživotní a dočasné. Vedle trestu smrti, trestu odnětí svobody zná zákon také trest vypovězení.⁸

⁶ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 147.

⁷ LATA, J. *Účel a smysl trestu*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, s. 63.

⁸ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 276.

1.3 Pojem a účel trestu

Trestem právní řád rozumí prostředek, který slouží k potrestání pachatele trestného činu. Je to zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání.⁹ Právní věda si klade otázky, jak určit výši trestu, aby byla zachována jeho přiměřenost, a to s přihlédnutím ke spáchanému trestnému činu, jeho nebezpečí pro společnost a k samotné osobnosti pachatele.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen TZ) neobsahuje definici účelu trestu. Výslovné vymezení obsahoval zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů. Dle § 23 tohoto zákona je účelem trestu chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovávat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Trestní zákoník vymezuje v § 37 a § 38 základní principy nezbytné pro ukládání trestních sankcí.

Dle § 37 odst. 1 TZ a čl. 39 Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále jen Listina) lze trest ukládat jen na základě trestního zákona. Těmito ustanoveními je naplněna zásada zákonnosti, *nullum crimen sine lege*. Tedy není trestného činu bez zákona, není tedy ani možno bez zákonné opory uložit trest. Ustanovení § 37 odst. 2 TZ zakazuje pachateli uložit kruté a nepřiměřené trestní sankce. Toto ustanovení naplňuje zásadu humanity. Zásada přiměřenosti trestních sankcí je obsažena v § 38 TZ. Toto ustanovení stanoví, že trestní sankce je nutno ukládat přiměřeně ke spáchanému trestnému činu. Postačí-li uložení trestu, který méně postihuje pachatele, nesmí mu být uložena trestní sankce přísnější. Je zde tedy vyjádřen zájem, aby pachatelé trestných činů nebyli postihováni nepřiměřeně přísně, ale pouze tak, aby byl naplněn účel trestu, tedy měla by jim být uložena pouze taková sankce, která dostatečně chrání zájmy společnosti a která pachatele nepřiměřeně nepostihuje. V ustanovení § 38 odst. 1 TZ je vyjádřena zásada individualizace. Při ukládání sankce je třeba přihlídnout k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele. Je tedy třeba zohlednit individuální okolnosti každého případu, jeho

⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 347.

závažnost, dopad na společnost a poměry konkrétního pachatele. V neposlední řadě je třeba chránit zájmy osob poškozených trestným činem. Tuto zásadu ztělesňuje ustanovení § 38 odst. 3 TZ, které stanoví, že při ukládání trestných sankcí se přihlédnou i k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem. Soud by měl zohledňovat právem chráněné zájmy poškozených osob a podle toho pachateli uložit sankci.¹⁰

Účelem trestu náš právní řád rozumí ochranu společnosti před pachateli trestných činů, která je stěžejním účelem trestu. Ochrana společnosti je realizována především tím, že je pachateli zabráněno v páchání další trestné činnosti a vedení pachatele k řádnému způsobu života. Trest v sobě nese také tzv. generálně preventivní účinek, tedy má působit výchovně na ostatní členy společnosti, aby nepáchali trestnou činnost.¹¹

1.4 Systém trestů

Systémem trestů se rozumí uspořádání jednotlivých druhů trestů podle jejich závažnosti, podle postihovaných zájmů a vzájemné vztahy mezi jednotlivými tresty.¹² Se systémem trestů úzce souvisí dvě zásady. První tvoří zásada *nullum crimen sine lege* a druhou pak zásada humanismu.

Již výše zmíněný čl. 39 Listiny stanoví zásadu zákonnosti, *nullum crimen sine lege*. Jen zákon může stanovit, co je trestným činem a jaké sankce lze za něj uložit (zásada *nulla poena sine lege*). Soud může uložit pouze takové tresty, které trestní zákoník definuje v § 52. Výčet trestů v tomto ustanovení je taxativní. Dle § 54 TZ lze navíc uložit ještě výjimečný trest. Takovýmto trestem zákoník rozumí trest odnětí svobody nad dvacet až třicet let a trest odnětí svobody na doživotí.

Zásada humanismu vychází z čl. 7 odst. 2 Listiny, který zakazuje mučení a kruté, nelidské a ponižující zacházení. Promítá se v § 37 odst. 2 TZ, dle kterého je zakázáno uložit pachateli krutou a nepřiměřenou trestní sankci. Při výkonu trestní sankce zároveň

¹⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1.1.2010, Praha: Leges, 2009, s. 59.

¹¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 353.

¹² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 355.

nesmí být ponížena lidská důstojnost. Trestní sankce mají být ukládány také na základě zásady subsidiarity přísnějšího trestu, viz výše § 38 odst. 2 TZ.

Tresty lze třídit podle několika hledisek. Základní členění je na tresty, které postihují svobodu, na tresty majetkové a tresty na cti. V systému trestů převažují ty, které nejsou spojeny s odnětím svobody. Tyto tresty neizolují pachatele od ostatních členů společnosti. Důvodem, proč je většině pachatelů ukládán trest mírnější, je skutečnost, že musí být uložen trest odpovídající svou závažností spáchanému trestnému činu. Značnou část pachatelů ale tvoří pachatelé méně závažné trestné činnosti s méně narušenou strukturou osobnosti, proto nepodmíněné tresty nemohou být v takovýchto případech uloženy. Přesto zůstává trest odnětí svobody u určitých typů pachatelů nenahraditelným. Jedná se o pachatele závažnější trestné činnosti, kteří jsou pro společnost nebezpečnější a u kterých hrozí nebezpečí páchaní trestných činů opakovaně. Nicméně vývoj směřuje k ukládání alternativních trestů, tedy těch, které nejsou spojeny s nepodmíněným odnětím svobody. Alternativy skýtají výhody především v oblasti nápravy pachatelovy osobnosti a jeho snadnějšího začlenění do společnosti, naopak s sebou nenesou náklady spojené s trestem odnětí svobody.¹³

Dále můžeme tresty dělit na samostatné, které mohou být uloženy jak samostatně tak spolu s jiným trestem (např. trest odnětí svobody, trest domácího vězení) a tresty vedlejší, takové, které lze uložit pouze vedle jiného trestu (trest ztráty čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti). Podle určitosti pak na ty absolutně určité, ty, jimž zákon stanovil druh a výměru a tresty relativně určité, které mají zákonem stanovenou pouze nejvyšší a nejnižší výměru. Tresty lze v neposlední řadě dělit podle toho, zda mohou být uloženy kterémukoliv pachateli nebo jen omezenému okruhu pachatelů.

¹³ NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné, Obecná část*. 6. přepracované vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 360.

2 TREST SMRTI

2.1 Úvod

Trest smrti je instrumentem, který byl součástí trestání od nepaměti. Je to nejpřísnější trest, který může být pachateli uložen. Již z jeho podstaty plyne, že byl ukládán pouze za ty nejzávažnější činy, které byly spáchány brutálním a surovým způsobem. Z toho důvodu, že je pachatel odsouzen k smrti, že se jedná o rozhodnutí soudců, zda bude žít, či zemře, je tento trest po několik století tématem k zamyšlení. Společnost si klade otázku, zda je tato sankce humánní, či naopak za hranicí hodnot právního státu, který dodržuje základní lidská práva a svobody. Trest smrti je laickou veřejností vnímán spíše pozitivně. Společnost věří, že tento trest je ukládán takovým pachatelům, u kterých je v zájmu společnosti, aby byli zneškodněni. Takovouto funkci umí plnit také trest odnětí svobody na doživotí, který v našem právním řádu nahrazuje trest smrti. Doživotně odsouzení vězňi vykonávají trest odnětí svobody zásadně ve věznicích se zvýšenou ostrahou, které musí splňovat přísné konstrukční a technické parametry, které eliminují možnost útěku pachatele na minimum. Lidé v trestu smrti spatřují instrument, který je s to je ochránit před násilím páchaným zvláště krutými pachateli. Tento trest dává pocit jistoty, že pachatel bude potrestán dostatečně, definitivně, za čin, který spáchal a tím pomstěna oběť.

Veřejnost se domnívá, že trest smrti plní také odstrašující funkci. Že právě tato forma trestu je jediná možná, aby odradila potencionální pachatele závažných trestných činů a aby takto ochránila společnost. Bohužel tento názor laické veřejnosti je způsoben spíše neinformovaností. Statistiky ukazují, že státy, které ve svém právním řádu mají trest smrti, nevykazují menší míru kriminality než ty, které jej zrušily. Některé ukazatele dokonce uvádějí, že ve státech, které trest smrti zrušily je procento spáchaných vražd nižší, než v těch státech, které umožňují za tento delikt uložit trest smrti.¹⁴

¹⁴ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 16.

Odborná veřejnost však trest smrti v zásadě odmítá. Vnímá jej jako nehumánní prostředek, který je v moderních demokratických státech nepřipustný. Již významný myslitel Cesare Beccaria si ve svém díle *O zločinech a trestech* klade otázku, zda je trest smrti přípustný. Nevnímá jej jako právo, ale jako válku občana s národem, který si přeje zničit jeho bytost. Beccaria ovšem připouští trest smrti ve dvou zvláštních případech. Tvrdí, že smrt občana se stává nutnou tehdy, když národ dobývá nebo ztrácí své svobody, nebo za časů bezvládní, kdy místo zákonů vládne chaos. Druhým případem je pak možnost uložení trestu smrti v případě, že to je jediný možný instrument, který by odradil ostatní od spáchání zločinu. Nemělo by být účelem trestu, aby se snažil více zaujmout publikum, než ovlivnit pachatele trestného činu. Trest by ze své podstaty neměl být předmětem útrpnosti a opovržením pro ostatní. Spravedlivý trest musí být uložen přesně v takové výši, aby splnil svůj účel a aby dostatečně ovlivnil, odradil ostatní od spáchání trestného činu. Jakýkoliv trest vyměřený nad míru tohoto požadavku je nepřipustný a odporuje zásadám právního státu.¹⁵

Beccaria porovnává trest smrti s trestem doživotního otroctví. Oponuje některým názorům, že trest doživotního odsouzení je pro pachatele mírnější. Tvrdí, že je to naopak, může být ukrutnější. Je sice rozprostřen do celého zbytku života pachatele, ale jeho dopad je mnohem širší. Z dnešního pohledu trestu odnětí svobody na doživotí, lze říci, že tento trest není ukrutnější, než trest smrti. V našem právním řádu je umožněno podmíněné propuštění z výkonu doživotního trestu, což by mělo odsouzeného motivovat k nápravě a resocializaci. Doživotní trest tedy, i když to z jeho názvu plyne, nemusí být definitivní variantou a jeho správný výkon může vést až k propuštění zpět na svobodu. Nicméně, v některých právních řádech je podmíněné odsouzení z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí nepřipustné.

2.2 Koncepce trestu smrti

Jak jsem uvedla výše, trest smrti s sebou přináší hodně otázek a názory na něj jsou soustředěny ve dvou polohách. Existují dva základní myšlenkové směry, které jsou v opozici. První skupinu tvoří zastánci trestu smrti, tzv. retencionisté. Ti vidí trest smrti jako nejefektivnější nástroj k potrestání pachatelů těch nejzávažnějších zločinů. Zároveň

¹⁵ BECCARIA, C. *O zločinech a trestech*. Praha: J. Otta, 1898, s. 46.

se domnívají, že jiný trest by neochránil společnost lépe než právě trest smrti. Opírají se o názor veřejnosti, která trest smrti v zásadě požaduje. Retencionisté varují před zrušením trestu smrti bez ohledu na většinový názor společnosti. V takovém případě by totiž mohla být výrazně oslabena důvěra společnosti v právo a právní řád. Tento názorový přístup neshledává trest odnětí svobody na doživotí jako humánnější alternativu k trestu smrti. Právě naopak. Vnímají doživotní trest jako „trest smrti na splátky“, tedy za nástroj, který je ve svém důsledku mnohem krutější, než samotný trest na životě.

Protikladný myšlenkový směr zastávají abolicionisté. Ti odmítají trest smrti, vnímají jej jako porušení práva na život, které je garantovaným základním lidským právem. Odvolávají se na zásadu humanismu, kterou musí reflektovat všechny demokratické právní řády. Abolicionisté tvrdí, že trest by měl být uložen pouze v takové výši, aby dostatečně naplnil svůj účel, tedy represe by měla být omezena na minimum. Doživotní trest plní dostatečně ochranou funkci před trestnými činy, jelikož jeho výkon je přísně kontrolován a jak již bylo zmíněno výše, pachatel téměř není schopen z výkonu tohoto trestu utéct. Neméně podstatným argumentem abolicionistů proti trestu smrti je i nezpochybnitelný fakt, že existuje možnost justičních omylů, které jsou v případě již vykonaného trestu smrti nenapravitelné a mají nedozírné následky.¹⁶

2.3 Trest smrti v Československu

Trest smrti byl na území Československa zakotven již od samého počátku vzniku státu, tedy od roku 1918. V období tzv. první republiky byla exekuce vykonána celkem v patnácti případech. V období německé okupace proslula věznice v Praze na Pankráci a v letech 1943 až 1945, kdy se v ní popravovalo, v ní přišlo o život 1079 osob.¹⁷

Po roce 1945 byl trest smrti vykonáván na základě trestního zákona č. 86/1950 Sb., který v § 29 uváděl, že trest smrti se vykonává oběšením, avšak za stavu zvýšeného ohrožení státu bylo možné exekuci provést i zastřelením. Trest smrti mohl být uložen také za politické delikty. Na tento stav navázal zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

¹⁶ NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné, Obecná část*. 6. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 432 – 434.

¹⁷ MONESTIER, M. *Trest smrti*. 1. vydání. Praha: Rybka Publishers, 1998, s. 371.

Tento předpis trest smrti označoval jako výjimečný trest, který bylo možné uložit za splnění podmínek uvedených v obecné části zákona, stejně jako za ty trestné činy, za které zvláštní část dovolovala trest smrti uložit.¹⁸ V letech 1949 až 1953 přišlo v Československu o život přes dvě stě osob, které byly odsouzeny k trestu smrti z důvodu politických jako „vlastizrádci spojení s imperialistickými západními mocnostmi“. Poslední politická poprava byla provedena v roce 1960. V letech 1945 až 1989 pak bylo v Československu popraveno 1176 osob. Poslední poprava byla vykonána 2. února 1989 na pětinasobném vrahovi v pankrácké věznici.¹⁹

Na území České republiky byl trest smrti zrušen zákonem č. 175/1990 Sb. a nejpřísnějším trestem se stal trest odnětí svobody na doživotí s možností podmíněného propuštění z jeho výkonu. Abolicionistické snahy se však začaly ukazovat již mnohem dříve, přibližně od 20. let minulého století. Bylo provedeno několik výzkumů, které se snažily získat poznatky o veřejném mínění v této oblasti. První výzkum byl proveden již v roce 1920 a na čtyři otázky odpovídalo tři sta padesát právníků a osob veřejně činných. Výzkum zjišťoval, zda dotazovaní souhlasí s trestem smrti, zda připouští nějaké výjimky, popřípadě jaké, dále jaký vliv má podle nich tento trest na veřejnou morálku a jako poslední dotaz zamyšlení nad tím, zda může doživotní trest nahradit trest smrti. Většina dotázaných se postavila proti trestu smrti.²⁰

Avšak za nejvýznamnější výzkum této problematiky je považována Expertíza k otázce zrušení trestu smrti, která byla vypracována pro Federální shromáždění ČSSR. Uskutečnila se v roce 1969. Tento výzkum se soustředil na možnost nahradit trest smrti jiným trestem. Tento trest ale měl splňovat stejnou ochrannou funkci jako samotný trest smrti. Spolu s touto odbornou expertizou byl proveden také veřejný průzkum. Závěrem pak bylo konstatování, že trest odnětí svobody na doživotí je všeobecně uznávanou alternativou trestu smrti, která spojuje ochranné prvky i podmínku generální prevence.

21

Na poli mezinárodního práva je již řadu let jasně deklarován požadavek zrušení trestu smrti. Mezinárodní organizace si kladou za cíl chránit základní lidská práva a

¹⁸ SOLNAŘ, V. a kol. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Novatrix s.r.o., 2009, s. 55.

¹⁹ MONESTIER, M. *Trest smrti*. 1. vydání. Praha: Rybka Publishers, 1998, s. 372 – 373.

²⁰ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 18.

²¹ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 18.

svobody a právo na život je zcela bez pochyby základní lidské právo. Převládá názor, že moderní vyspělý demokratický stát neuznává trest smrti a umí najít jeho alternativu, která je pro pachatele méně fatální, ale která zároveň dokáže naplnit ochrannou funkci trestu. Česká republika je zavázána k dodržování lidských práv díky Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech a Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Druhá jmenována úmluva postupně omezovala trest smrti na stanovené výjimky, později však v rámci Protokolu č. 6 zakotvila absolutní zákaz trestu smrti. Pod vlivem těchto mezinárodních dokumentů obsahuje také Listina ustanovení čl. 6, který je absolutním zákazem trestu smrti u nás, jelikož stanoví, že každý má právo na život a nikdo nesmí být zbaven života. Ustanovení čl. 6 odst. 3 Listiny pak přímo stanovuje, že trest smrti se nepřipouští.²²

2.4 Trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí

Shrnutím výše uvedených poznatků dospějeme ke vztahu trestu smrti a trestu odnětí svobody na doživotí. V právních řádech států, které nevykonávají trest smrti, je právě doživotní trest nejpřísnější sankcí. Je ukládán za velmi přísných podmínek pachatelům zvláště závažných trestných činů. Přeci jen doživotní trest umožňuje pachateli po určité době návrat na svobodu. Institut podmíněného propuštění je tedy motivujícím prvkem, který již sám o sobě může sehrát nezastupitelnou roli v nápravě pachatele a pomoci mu vést opět normální život. Doživotní trest eliminuje dopad justičních omylů. I když v případě projednávání tak závažných trestných činů, za které hrozí uložení trestu smrti, by možnost justičního omylu měla být eliminována zcela na minimum, nikdy nelze vyloučit, že k omylu dojde. V takovémto případě jde o věc nenapravitelnou a neomluvitelnou. Nevinný člověk totiž přijde o život v důsledku chybné činnosti soudů. Proto je doživotní trest přijatelnější, i institut jeho možné změny. V dnešní době byly již formulovány zásady, na kterých by měl být moderní stát postaven. Je třeba, aby byly spolu s nimi osvojeny také základní práva a svobody jako nezastupitelný pilíř těchto stavebních kamenů.

Z výše zmíněných konfrontačních názorů na trest smrti vyplývá, že se jedná o otázku, na kterou celá společnost nejspíše nikdy nenalezne shody. Bohužel souhlasné

²² NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 20.

názory pro trest smrti vyskytující se především v laické společnosti jsou často založeny na nedostatku informací, či výsledků statistických průzkumů. Z nich pak vyplývá, že trest smrti není tak bezchybným nástrojem, který společnosti zajistí život bez násilí. Tato formule neplatí. Právě i díky těmto výzkumům je znatelné, že je jediným správným krokem tendence států ustupovat od trestu smrti a zavádět méně fatální varianty sankcí.

3 TREST ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ

3.1 Historický vývoj trestu odnětí svobody na doživotí

V období panování feudálního práva chyběla v českých zemích jednotná kodifikace trestních norem. Až s počátkem stavovského státu se začínají objevovat snahy o vytvoření ucelenější právní úpravy. Městské právo bylo sebráno Koldínem, který roku 1610 vydal Koldínova práva městská. V tomto období však trest odnětí svobody nebyl pokládán za příliš významný, jelikož sloužil spíše k vazebním účelům, tedy k zadržení podezřelých osob. Naopak je velmi často využíván trest smrti, který bylo možno uložit až za třiapadesát trestných činů. Při vykonávání trestu smrti byla patrný symbolismus (vytržení jazyka za rouhání apod.).

Trest smrti jako hlavní nástroj vedoucí k potrestání pachatelů je používán také v období absolutistické monarchie. Dle hrdelního řádu, který vydala císařovna Marie Terezie roku 1768 (Theresiana), mohl být trest smrti uložen dokonce za krádež. K určitému zvratu dochází až za vlády syna Marie Terezie, Josefa II., kdy byl vydán Všeobecný zákoník o zločinech a trestech (roku 1787). Tento kodex již nastupuje tendenci vnímání trestu nikoli pouze a jen jako prostředku pomsty, ale také jako nástroje vedoucího k nápravě pachatele. Z tohoto důvodu se stěžejním způsobem trestu stává trest vězení. Josef II. se jako první panovník v našich dějinách pokusil definitivně zrušit trest smrti, který měl být zachován pouze pro případ stanného práva. Tato snaha však ztroskotala a trest smrti byl znovu obnoven bratrem Josefa II. Leopoldem II. Na základech, které v trestním právu položil Josef II., byl přijat také zákoník v roce 1803. Novelou zákoníku z roku 1803 byl Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl vydán roku 1852. Tento zákon umožňoval uložení trestu smrti nebo žalář. Žalář byl dle přísnosti rozlišován na žalář a tuhý žalář. Mohl trvat určitou dobu anebo tzv. „celý život“, tedy na doživotí. Zákoník z roku 1852 umožňoval uložit trest odnětí svobody na doživotí za taxativně uvedené trestné činy. Jednalo se o protistátní delikty, pak o zhárství, při kterém byla způsobena škoda, opakované zhárství, úmyslné poškození cizího majetku (pokud bylo poškozeno zdraví jiného člověka a pokud byly

okolnosti zvlášť přitěžující), dále pak za úmyslné nebezpečí na železnici (pokud bylo poškozeno zdraví jiného člověka a pokud byly okolnosti zvlášť přitěžující), za loupež s následkem těžkého poškození zdraví, násilné smilstvo s následkem smrti, za násilné smilstvo s osobou téhož pohlaví s následkem smrti, za vraždu manželského dítěte matkou po porodu a za podvod křivou přísahou (byla-li způsobena škoda zvlášť důležitá).²³

V období první republiky nadále platil zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852. Důvodem jeho platnosti bylo přijetí tzv. recepční normy dne 28. října 1918 (zákon č. 11/1918). Ta stanovila, že dosavadní právní předpisy, zemské a říšské zůstávají v platnosti i po vzniku samostatné Československé republiky. Přesto byly v letech 1918 až 1938 přijaty i nové trestněprávní normy, které upravovaly výkon trestu odnětí svobody na doživotí. Jednalo se především o zákon č. 269/1919 Sb. z. a n., o padělání peněz a cenných papírů. Na základě tohoto zákona bylo možno uložit doživotní trest, když za přitěžující okolnosti se vnímalo padělání peněz po živnostensku nebo skutečnost, že byl pachatel za daný čin v minulosti již odsouzen. Druhou normou umožňující uložit doživotní trest byl zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky. Tento zákon byl přijat po atentátu na ministra financí Aloise Rašína a právě v důsledku tohoto atentátu byly v první hlavě postihovány trestné činy proti republice (například pokus připojit území násilím k cizímu státu). Ve druhé hlavě byla upravena opatření na ochranu bezpečnosti ústavních činitelů. Třetí hlava pak upravovala trestné činy proti míru a vojenské bezpečnosti, nedovolené ozbrojování či šíření nepravdivých zpráv.²⁴

Z pohledu trestu odnětí svobody na doživotí byl další významnou prvorepublikovou normou zákon č. 562/1919 Sb. z. a n., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění. Na základě tohoto zákona bylo umožněno podmíněné propuštění z výkonu doživotního trestu po vykonání 15 let.²⁵

V protektorátu Čechy a Morava došlo k devastaci základních lidských práv a svobod. Nebyly dodržovány základní trestněprávní zásady, jako zásada rovnosti před zákonem, zákazu analogie či zásada *nullum crimen sine lege*.

²³ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 44-46.

²⁴ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 400.

²⁵ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 46.

Po druhé světové válce nadále zůstaly v platnosti předpisy vydané před protektorátem, spolu s nimi i trestní zákoník z roku 1852. Tato norma platila až do roku 1950, kdy byl pod číslem 86/1950 přijat trestní zákon, který úpravu z poloviny devatenáctého století nahradil. Tato norma měla velmi represivní charakter. Umožňovala vedle doživotního trestu uložit trest smrti. Jevil-li se trest smrti nepřiměřeně přísný s přihlédnutím k osobnosti pachatele nebo jiným polehčujícím okolnostem, mohl být místo něj uložen trest odnětí svobody na doživotí. Těhotným ženám pak byl trest doživotí uložen vždy místo trestu smrti. Doživotní trest nemohl být uložen také mladistvým pachatelům. Zákon umožňoval podmíněně propuštění z výkonu doživotního trestu, a to nejdříve po vykonaných patnácti letech.

Přijetím zákona č. 63/1956 Sb. byl s účinností k 1. lednu 1957 zrušen trest odnětí svobody na doživotí. Byl nahrazen trestem odnětí svobody na dvacet pět let. Důvodem byla údajně mizivá role doživotního trestu, který nemotivuje odsouzeného k nápravě, naopak jej uvrhá v zoufalství a zabraňuje tak jeho další převýchově.²⁶

Zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 140/1961 Sb., byl novelou, na jejímž základě byl zrušen trest smrti, s účinností k 1. červenci 1990. Tímto byl obnoven trest odnětí svobody na doživotí, který se zároveň stal nejpřísnější sankcí. I když byl trest smrti do té doby ukládán velmi zřídka, a to výlučně za vraždu spáchanou ze zvlášť přitěžujících okolností, bylo shledáno potřebným jej nahradit doživotním trestem, jelikož trest smrti není humánní a jeho odstrašující účinky se neprokázaly.²⁷

3.2 Vybrané zásady trestního práva a trest odnětí svobody na doživotí

Trestní právo je postaveno na zásadách, které je třeba v demokratické právní úpravě dodržovat, a které definují toto právní odvětví. Zásady formulují požadavky, aby

²⁶ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 48-50.

²⁷ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995, s. 49 - 50.

tresty byly ukládány výhradně na základě zákona, účelně a přiměřeně. Je totiž základním požadavkem, aby právní stát dodržoval stanovená pravidla a aby nebyla porušována právní jistota.

Doživotní trest se od jiných liší především svou přísností. Ale i při ukládání této nejpřísnější sankce je třeba dodržovat základní zásady trestního práva. A i když jsou odsouzení k trestu odnětí svobody na doživotí pachateli surovými až nelidskými, nemůže jim být upřeno právo, aby jim byl uložen trest na základě zákona a dle zásad trestního práva.

Při ukládání doživotního trestu musí být bezpodmínečně dodržena zásada *nullum crimen sine lege*. Zásada zákonnosti je nezbytným požadavkem pro spravedlivý trest. Doživotní sankce může být uložena tedy jen při splnění zákonem stanovených podmínek a je nepřipustné uložit tento trest na základě podmínek neupravených zákonem.²⁸

Je nutné, aby byl doživotní trest uložen také na základě zásady účelnosti trestu. Účel trestu není trestním zákoníkem přímo charakterizován. Jedná se však o zásadu, aby byl trest uložen v míře, která dostatečně ochrání společnost a zároveň zabrání pachateli v páčání další trestné činnosti. Trest odnětí svobody na doživotí by měl zabránit odsouzenému k páčání dalších trestných činů a zároveň by na něj měl působit výchovně. Tato motivační funkce je spatřována především v institutu podmíněného propuštění z výkonu doživotního trestu. Vykonává-li doživotně odsouzený svůj trest, měl by mít možnost převýchovy, aby zvýšil možnost podmíněného propuštění. Účel doživotního trestu ale vyžaduje, aby bylo eliminováno riziko, že pachatel bude páchat další delikty ve výkonu trestu. Je tedy nesmírně obtížné, ale nezbytné, aby tyto jednotlivé požadavky na účelnost trestu byly dostatečně aplikovány.²⁹

Mezi další zásady trestního práva patří zásada ekonomie. Jedná se o požadavek, aby při ukládání trestu byla vyvážena pozitivní a negativní individuální prevence. Doživotní trest, i když je trestem dlouhodobým, splňuje požadavek ekonomie trestní

²⁸KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995, s. 53.

²⁹KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995, s. 54-55.

represe. Není ukládán pravidelně, ale pouze výjimečně. Soud se k jeho uložení uchýlí jen v nejnútnejších případech. Tedy v těch momentech, kdy právě doživotní trest splňuje minimum trestněprávní ingerence.³⁰

3.3 Právní úprava trestu odnětí svobody na doživotí v právních řádech vybraných států

V moderní historii převládá snaha jednotlivých států upravovat některé právní vztahy na mezinárodní úrovni. Důvodem je zájem jednotlivých států o to, aby problémy, které přesahují vnitrostátní rámec, a jejich partikulární úprava jednotlivými státy by nebyla dostatečně účinná, byly řešeny mezinárodně. V této kapitole bych ráda podala výklad o úpravě doživotního trestu ve vybraných zemích. Ráda bych také poukázala na určité odlišnosti mezi pojetími doživotního trestu. Tento institut na první pohled vypadá jednoznačně, ovšem vyskytují se nuance, např. možnost podmíněného propuštění z výkonu trestu.

V souvislosti s doživotním trestem odnětí svobody je velmi často diskutována adekvátnost takového trestu. Zásada přiměřenosti klade důraz na to, aby byl trest vyměřen s přihlédnutím k osobnosti pachatele trestného činu. Trest může být přiměřený pouze, zdali byl vyměřen s největším možným ohledem na individuální vlastnosti každého pachatele. Také doživotní trest splňuje požadavek adekvátnosti, jelikož může být uložen pouze za splnění zákonných podmínek, které tento trest dovolují vyměřit jen v těch nejzávažnějších případech.³¹

3.3.1 Francie

Francouzské trestní právo bylo až do devadesátých let dvacátého století upraveno kodexy, které byly přijaty za vlády císaře Napoleona Bonaparta. Právě jeho Code Napoleon, přijatý roku 1810, byl kodexem velice moderním a je to on, který sloužil jako vzor pro trestněprávní úpravy řady zemí. V současnosti platným trestním zákoníkem je Code pénal, který nabyl účinnosti 1. března 1994. Francouzské trestní právo od roku

³⁰KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995, s. 53.

³¹KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*, 1. Vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995, s. 56.

1981 nezakotvuje trest smrti, proto je doživotní trest nejpřísnější sankcí. K 1. lednu 2009 vykonávalo doživotní trest ve Francii 882 osob, což činí přibližně 1,4 doživotně odsouzených na sto tisíc obyvatel.³²

Trest odnětí svobody na dobu určitou může být uložen v délce trvání nejvýše třiceti let. Nad třicetiletou hranici francouzské trestní právo zná pouze trest odnětí svobody na doživotí.³³

Francouzská úprava obsahuje institut podmíněného propuštění z výkonu doživotního trestu. Tato možnost může být uplatněna nejdříve po patnácti letech výkonu trestu a ne dříve, než uplyne tzv. zajišťovací období (*période de sûreté*). V případě doživotního trestu je zajišťovací období stanoveno na osmnáct let, je-li odsouzeným recidivista, pak na dvaadvacet let. Na základě uvážení soudu může být toto období zkráceno či prodlouženo, nesmí ale přesáhnout hranici dvaadvaceti let. Z tohoto pravidla se vyskytuje jedna výjimka. Spáchal-li odsouzený kvalifikovaným způsobem a ve stanoveném souběhu trestné činy na dítěti, může mu být uloženo zajišťovací období až v délce třiceti let.³⁴ Odlišností od české právní úpravy je skutečnost, že francouzské právo v jednom případě dovoluje uložit nesnižitelnou doživotní sankci. Jedná se o trestný čin vraždy spáchaný na osobě mladší patnácti let.³⁵

Trest odnětí svobody na doživotí je vykonáván v doživotních káznících podle pravidel tzv. Auburnského systému. Tento systém spočívá v tom, že v noci jsou odsouzení umístěni na samotkách, během dne ve společném denním režimu. Výkon doživotního trestu je doplněn tzv. progresivním systémem, který dovoluje aktivní působení na odsouzené. Výsledkem pozitivního resocializačního působení může být přeražení doživotně odsouzeného vězně do tzv. otevřeného zařízení, ve kterém by se mohl více seberealizovat.³⁶

³² NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 26.

³³ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 23.

³⁴ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 25.

³⁵ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 46.

³⁶ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 26.

3.3.2 Rakousko

Trest odnětí svobody v rakouské trestněprávní úpravě zakotvuje trestní zákoník z roku 1974. Právní úprava jej umožňuje uložit v rozmezí jednoho dne až dvaceti let nebo na doživotí. K 1. prosinci 2007 v Rakousku vykonávalo doživotní trest 152 osob, což znamená přibližně 1,8 doživotních vězňů na 100 000 obyvatel. Doživotní trest nemůže být uložen pachateli, který v době spáchání trestného činu nedovršil jednadvacet let.³⁷

Rakouský právní řád zná obligatorní případ uložení trestu odnětí svobody na doživotí. Jedná se o genocidium. V dalších taxativně vyjmenovaných případech, může být doživotní trest uložen fakultativně, a to pachateli, který spáchal trestný čin vraždy, vydírání, loupež s následkem smrti. Doživotní trest může být také uložen pachateli za obecně nebezpečné delikty spáchané s úmyslem usmrtit větší počet osob.³⁸

Také rakouský systém zná institut podmíněného propuštění z výkonu doživotního trestu. Odsouzeného lze podmíněně propustit po vykonání trestu alespoň v délce patnácti let. Zkoumá se předpoklad odsouzeného, že se na svobodě nedopustí dalšího trestního jednání a zároveň mu je stanovena zkušební doba v délce deseti let.³⁹

3.3.3 Německo

Německý trestní kodex upravující doživotní trest odnětí svobody byl přijat již v roce 1871. Byl mnohokrát novelizován, ovšem jeho obecná část zůstala takřka beze změn. Tresty odnětí svobody na doživotí mohou být ukládány také podle mezinárodního trestního zákoníku přijatého v roce 2002. Na konci března 2008 vykonávalo v Německu doživotní trest 1985 osob, což činí přibližně 2,4 doživotně odsouzené na 100 000 obyvatel.⁴⁰

Dočasný trest odnětí svobody může být v Německu uložen v rozmezí od jednoho měsíce až do patnácti let. Trest uložený nad touto hranicí může být pouze doživotní. Trest odnětí svobody na doživotí je v německé právní úpravě, stejně jako v té rakouské,

³⁷ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 29-30.

³⁸ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, st. 41.

³⁹ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 30.

⁴⁰ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 33-36.

ukládán obligatorně nebo fakultativně. Tento trest musí být povinně uložen, spáchal-li pachatel trestný čin vraždy nebo genocidia, při kterém byla způsobena smrt. Je ponecháno na soudním uvážení, zda doživotí uloží pachateli, který se dopustil trestného činu velezrady, zabití, zvlášť závažného zhárství, loupeže s následkem smrti a jiných deliktů. Určitým specifikem německé právní úpravy je možnost neuložit doživotní trest, i když má být dle zákona uložen obligatorně. Jsou zakotveny jisté zmírňovací důvody, které umožňují uložit například za vraždu trest dočasný (konkrétně trest odnětí svobody v délce nejméně tři let).⁴¹

Německé právo umožňuje podmíněné propuštění z výkonu doživotního trestu. Tento institut lze uplatnit pouze na žádost odsouzeného a nejdříve po vykonání patnácti let trestu. O podmíněném propuštění rozhoduje zvláštní orgán zemského soudu a shledá-li pachatele bezpečného pro společnost, může jej podmíněně propustit. Odsouzenému musí být stanovena zkušební doba v délce pěti let. Žádosti o podmíněné propuštění nebude vyhověno, jestliže „zvláštní tíha viny“ odsouzeného vyžaduje delší trvání trestu. Pojem „zvláštní tíha viny“ je v praxi značně problematický. Právo jej nedefinuje, proto je odlišně posuzován jednotlivými soudy. Sjednocujícím prvkem je tedy judikatura, která v definici tohoto pojmu má nezastupitelnou úlohu. Německé právo zná institut „dovolené z výkonu trestu“, který je u doživotního trestu odnětí svobody možné přiznat nejdříve po uplynutí deseti let výkonu trestu.⁴²

3.3.4 Velká Británie a Irsko

Trestní právo v Anglii nedovoluje uložit trest smrti. Tato sankce z právního řádu zcela vymizela v šedesátých letech 20. století. Konkrétně, roku 1969 byl definitivně zrušen trest smrti za trestný čin vraždy. V jiných případech byl trest smrti zachován až do roku 1998, nesměl se nicméně uložit jindy, než ve vyjmenovaných případech, kdy byla ohrožena bezpečnost státu, popřípadě za vojenské trestné činy a činy spáchané za výjimečných okolností. V praxi však tento trest již vykonáván nebyl, poslední poprava se konala roku 1964. Na konci března 2008 bylo v Anglii a Walesu 10 911 osob, které

⁴¹ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 41.

⁴² NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 35.

vykonávaly doživotní trest. Jedná se přibližně o 21 doživotně odsouzených na 100 000 obyvatel.⁴³

Trest odnětí svobody na doživotí lze v Anglii a Walesu, stejně jako v Rakousku a Německu, uložit v obligatorně stanovených případech nebo fakultativně. Jelikož byla v anglickém právu odstraněna možnost uložit pachateli, který se dopustil vraždy, trest smrti, je to právě doživotní trest, který se za tyto delikty uloží, a to obligatorně. Dalšími, již fakultativními případy, kdy je soud oprávněn uložit trest doživotí, jsou např. sexuální delikty a delikty, které mají souvislost s ozbrojováním a držením zbraní.

Od roku 2003, kdy byl přijat nový zákon upravující instituty trestního práva, došla v anglickém systému ke změnám především v oblasti podmíněného propuštění. Již při ukládání doživotního trestu je odsouzenému stanovena doba, po kterou musí trest vykonávat, dříve než uplyne, nemůže být podmíněně propuštěn. Délka této doby není fixně stanovena, je formulována judikaturou. Zákon z roku 2003 však u trestného činu vraždy umožňuje podmíněné propuštění nejdříve po vykonání patnácti let trestu. Určitým specifikem anglického systému je skutečnost, že řízení o podmíněném propuštění probíhá zpočátku bez účasti odsouzeného. Přibližně šest měsíců před uplynutím minimální doby výkonu trestu, příslušná věznice vypracuje posudky odsouzeného, které odešle k posouzení orgánu pro podmíněné propuštění (Parole Board). Tento orgán může o podmíněném propuštění rozhodnout již na základě těchto listinných důkazů. Neučiní-li tak, nařídí ve věznici ústní jednání, kterého se účastní také odsouzený. Rozhodne-li se ve prospěch odsouzeného, ten je pak propuštěn podmíněně, vždy s doživotní zkušební dobou (tzv. on licence).⁴⁴

Výše zmíněné skutečnosti se uplatňují v Anglii a Walesu. Irsko má specifickou úpravu. Na rozdíl od Anglie a Walesu byl v Irsku trest smrti zrušen roku 1990. Jako v ostatních zemích, které nedovolují ukládat trest smrti, byl nahrazen doživotním trestem odnětí svobody. Takovouto sankci lze uložit za trestné činy vraždy a vlastizrady.⁴⁵

⁴³ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 31-33.

⁴⁴ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 32-33.

⁴⁵ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 53-56.

3.3.5 Spojené státy americké

Právní úprava ve Spojených státech amerických se vyznačuje velkou nejednotností. Jednotlivým státům je ponechána samostatná pravomoc v přijímání zákonů a ty, které jsou přijímány v rámci celku, nastiňují spíše obecné pojmy a zásady. Stejná tendence může být spatřena i v rámci trestních norem. Na celostátní úrovni jsou uzákoněna obecná pravidla, která pak do konkrétnější podoby provádějí jednotlivé státy samostatně. Tuto situaci potvrzuje také skutečnost, že většina států nemá zakotven trest smrti, jsou stále ještě takové, které tento trest mají zakotven ve svých právních řádech a provádějí jej.

Lze však konstatovat, že ve Spojených státech amerických existují tři druhy trestu odnětí svobody: trest určitý, neurčitý a definitivní. Určitý trest již v rozsudku obsahuje přesnou délku trestu, který má pachatel vykonat. Neurčitý trest je vymezen dolní a horní hranicí výše trestu a záleží na uvážení orgánu rozhodujícího o podmíněném propuštění, jaká bude skutečná délka trestu. Neurčitý trest může znít až na doživotí. Specifikum definitivního trestu tkví ve faktu, že takto odsouzený pachatel nemá možnost být z výkonu trestu podmíněně propuštěn, jelikož trest je stanoven na určitou dobu, kterou musí pachatel trest vykonat.⁴⁶

3.3.6 Nizozemí

Nizozemské trestní právo rozlišuje sankce na hlavní a vedlejší. Nejprísnějším trestem, který je možno uložit, je nepodmíněný trest odnětí svobody. Může být uložen v rozmezí od jednoho dne do patnácti let. Výjimečným trestem je pak trest odnětí svobody v délce trvání dvaceti let.

Fakultativně může být uložen trest odnětí svobody na doživotí, a to za jednání, která zavinila smrt více lidí anebo za ta, která ohrožují bezpečnost státu.⁴⁷

⁴⁶KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 59.

⁴⁷KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 44.

3.4 Právní úprava doživotního trestu v českém právu

Český právní řád řadí trest odnětí svobody na doživotí mezi výjimečné tresty. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník výjimečný trest definuje v § 54 TZ a rozumí jím jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí. Trestní zákoník umožňuje uložit výjimečný trest pouze pachateli, který spáchal zvláště závažný zločin, u něhož to zákon dovoluje. Výjimečné tresty se vyznačují určitými specifiky oproti ostatním trestům. Jsou ukládány na mnohem delší dobu, než je nejvyšší možná horní hranice trestu odnětí svobody. Dále mohou být uloženy pouze za kumulativní splnění podmínek, které taxativně uvádí § 54 TZ. Ustanovení § 54 odst. 1 vymezuje dvě základní společné podmínky, které musí být kumulativně splněny pro uložení výjimečného trestu. První podmínkou je zásada, že výjimečný trest může být uložen pouze za zvláště závažný zločin. Druhým nepostradatelným předpokladem pro uložení výjimečného trestu je podmínka, že trestní zákoník musí uložení výjimečného trestu výslovně povolit u takového zvláště závažného zločinu.⁴⁸ Posledním prvkem výjimečnosti těchto trestů je skutečnost, že pachatel odsouzený k výjimečnému trestu je vždy povinen tento trest vykonat ve věznicích se zvýšenou ostrahou, jak je stanoveno v § 56 odst. 3 TZ.⁴⁹ Zvláště závažný zločin trestní zákoník charakterizuje v ustanovení § 14 odst. 3 jako takový úmyslný trestný čin, za který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

Dle ustanovení § 54 odst. 3 TZ lze trest odnětí svobody na doživotí uložit pouze za splnění podmínek, že zvláště závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zvláště zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvláště zavrženíhodné pohnutce nebo k zvláště těžkému a těžko napravitelnému následku. Zvláště zavrženíhodný způsob provedení trestného činu může spočívat buď v povaze jednání pachatele (např. surovost, lest, brutalita) nebo v povaze situace, místa, času a okolností spáchání trestného činu. Za takovou situaci lze považovat teroristické akce, živelné pohromy či jiné události ohrožující veřejný pořádek a majetek. Soud často přihlíží i ke skutečnosti, že oběť trestného činu byla vystavena fyzickým či duševním útrapám. Zvláště zavrženíhodnou

⁴⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 636.

⁴⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Linde, 2010, s. 365.

pohnutku trestní zákoník vnímá jako takovou pohnutku, která je v rozporu s morálkou občanské společnosti a potvrzuje bezcitnost a morální zvrhlost pachatele. Lze mít za to, že o zvlášť zavrženíhodnou pohnutku jde v případech, kdy se pachatel snaží vyhnout výkonu trestu za trestnou činnost, za kterou byl již odsouzen v minulosti, a to i za cenu zmaření lidského života. Zvlášť zavrženíhodná pohnutka musí být jednou z hlavních příčin spáchání zvlášť závažného zločinu, za který má být uložen trest odnětí svobody na doživotí.⁵⁰ Dále pak lze tuto pohnutku spatřovat ve zvrhlém sexuálním chování.

Druhou podmínkou je, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let. Kritérium vyjadřuje zásadu generální prevence. Doživotní trest je možné uložit až v případě, když jiné trestní sankce nepostačují k dostatečné ochraně společnosti před nejnebezpečnějšími pachateli trestných činů. Závěr, že není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet, až do třiceti let značí, že trest odnětí svobody na doživotí je subsidiární k druhému typu výjimečného trestu.⁵¹

Trest odnětí svobody na doživotí může být uložen pouze v taxativně stanovených případech, které zákon upravuje v § 54 odst. 3 TZ. Skupinu zvlášť závažných zločinů, za které je možno udělit doživotní trest tvoří jedenáct deliktů, které představují kvalifikované úmyslné usmrcení člověka.⁵² Trest odnětí svobody na doživotí může být, za splnění výše uvedených podmínek, který spáchal zvlášť závažný zločin vraždy podle § 140 odst. 3 TZ, nebo který při spáchání zvlášť závažného zločinu obecného ohrožení podle § 272 odst. 3 TZ, vlastizrady dle § 309 TZ, teroristického útoku podle § 311 odst. 3 TZ, teroru dle § 312 TZ, genocidia podle § 400 TZ, útoku proti lidskosti dle § 401 TZ, použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411 odst. 3 TZ, válečné krutosti podle § 412 odst. 3 TZ, perzekuce obyvatelstva podle § 413 odst. 3 TZ nebo zneužití mezinárodně uznávaných státních znaků podle § 415 odst. 3 TZ zavinil úmyslně smrt jiného člověka.

⁵⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 641-642.

⁵¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 642.

⁵² NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 6. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 430.

3.4.1 Přezkum uložení trestu odnětí svobody na doživotí

Ustanovení § 265b odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen TŘ) upravuje jako samostatný dovolací důvod uložení doživotního trestu. Tento důvod se od ostatních liší tím, že sám o sobě nepředstavuje vadu napadeného rozhodnutí soudu, ale jen skutečnost, že bylo rozhodnuto určitým způsobem.⁵³ Tato úprava reflektuje fakt, že doživotní trest je takovým zásahem do práv a svobod jedince, že by takto odsouzený měl mít právo podat dovolání už z toho titulu, že mu byl soudem uložen doživotní trest. Dovolání může být podáno pouze z důvodu uvedeného v § 265b odst. 2 TŘ, nebo také spolu s dovolacími důvody uvedenými v § 265b odst. 1 TŘ.

Z ustanovení trestního řádu, která upravují dovolací řízení, není zcela zřejmé, zda dovolání podané z důvodu uvedeného v § 265b odst. 2 TŘ soud přezkoumá jen po stránce právní nebo také po stránce skutkové. Touto nevyřešenou otázkou se zabýval Nejvyšší soud České republiky. Ten v usnesení velkého senátu vydaného 27. března 2003 (usnesení Nejvyššího soudu 15 Tdo 138/2003) konstatoval, s ohledem na dosud vydanou judikaturu, že dovolání je mimořádným opravným prostředkem a jako takové tedy slouží k odstraňování procesních a právních vad, ale nikoliv k posuzování vad skutkových. Stejně tak dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 2 TŘ nezakládá nárok na posouzení skutkového stavu věci, ale dovolací soud pouze zkoumá splnění zákonných podmínek pro uložení doživotního trestu.⁵⁴

Otázkou tedy zůstává, zda by doživotně odsouzený jedinec měl mít právo na přezkoumání skutkových podmínek v dovolacím řízení. Doživotní trest jako nejpřísnější sankce a dle mého názoru ztělesňuje takový zásah do života odsouzeného, že by mu mělo být umožněno se v dovolacím řízení domáhat také přezkoumání trestu, ne jen jeho viny. Jak jsem již zmínila výše, uložení doživotního trestu je zvláštním dovolacím důvodem upraveným v samostatném ustanovení § 265b odst. 2 TŘ. Souhlasím s názorem, že samotná skutečnost, že je tento dovolací důvod upraven samostatně od těch jiných, evokuje jeho specifický rys a vzhledem k závažnosti doživotního trestu by také mělo zakládat právo jak na přezkoumání právních, tak skutkových otázek.⁵⁵

⁵³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 631.

⁵⁴ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 60.

⁵⁵ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 60.

3.4.2 Podmíněné propuštění

Česká právní úprava doživotního trestu odnětí svobody nevnímá tento trest jako zcela definitivní. Patří mezi ty úpravy, které dovolují po určité době podmíněné propuštění z výkonu doživotního trestu. Institut podmíněného propuštění hraje důležitou roli. Jednak je bezesporu motivačním prvkem pro odsouzené, jelikož dává naději, že v budoucnosti jim může být umožněno vést život na svobodě. Základní myšlenkou podmíněného propuštění je předpoklad, že nelze vždy při ukládání trestu odhadnout výchovné působení na odsouzeného. Může tedy nastat situace, kdy účelu trestu je dosaženo dříve, než uplyne doba určená k jeho výkonu. Neméně významným aspektem tohoto institutu je resocializace a reintegrace odsouzeného do společnosti.⁵⁶

Ustanovení § 88 odst. 5 TŘ upravuje podmíněné propuštění osob odsouzených k doživotnímu trestu odnětí svobody. Tito odsouzení mohou být z výkonu doživotního trestu podmíněně propuštěni nejméně po dvaceti letech výkonu trestu. Zákon stanovuje podmínku, aby bylo o podmíněném propuštění rozhodnuto vzhledem k okolnostem spáchaného činu, za který byla osoba odsouzena a také s přihlédnutím k její osobnosti, je tedy zkoumán její potenciál znovu páchat trestné činy.

K tomu, aby byly splněny požadavky pro podmíněné propuštění z výkonu doživotního trestu, je zapotřebí odsouzeného podrobit důkladnému zkoumání, které by mělo zahrnovat hlavně psychologické pozorování. Výsledkem takovéhoto zkoumání by mělo být zjištění, zda došlo ke změně osobnosti zkoumaného do té míry, že již není nebezpečný pro společnost a že se nedopustí dalších trestných činů. Tento individuální přístup by měl také vést k závěru, zda je konkrétní odsouzený vůbec schopen běžného života mimo věznici.⁵⁷ Jak již bylo zmíněno výše, podmíněné propuštění z doživotního trestu je možné nejdříve po vykonání dvaceti let trestu. Tato doba představuje poměrně dlouhé období lidského života, proto by se nemělo zkoumání samostatnosti odsouzeného během jeho návratu na svobodu podcenit.

⁵⁶ KUČERA, P. *Několik poznámek k podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí a přerušení výkonu trestu odnětí svobody*. Trestní právo 11/2007. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 3.

⁵⁷ KUČERA, P. *Několik poznámek k podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí a přerušení výkonu trestu odnětí svobody*. Trestní právo 11/2007. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 4.

Trestní zákoník upravuje, v případě využití institutu podmíněného propuštění z výkonu trestu, také zkušební dobu. Ustanovení § 89 odst. 1 TZ stanoví, že zkušební doba se určí v rozmezí jednoho roku až sedmi let. Zároveň toto ustanovení umožňuje nad takto podmíněně propuštěným odsouzeným vyslovit dohled. Vzhledem k povaze doživotního trestu by měla být stanovena přiměřeně dlouhá zkušební doba a zároveň by měl být nad pachatelem stanoven dohled, neboť pachatelé odsouzení k doživotnímu trestu spáchali ty nejzávažnější trestné činy a dohled nad nimi by měl být určitou zárukou pro společnost, že chování pachatele na svobodě podléhá kontrole.

Trestní zákoník připouští jisté ztížení podmíněného propuštění z výkonu doživotního trestu. Ustanovení § 54 odst. 4 TZ zakotvuje právo soudu rozhodnout, že se u doživotně odsouzených nebude doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou započítávat do doby výkonu trestu rozhodnou pro podmíněné propuštění. Tento institut tedy zpřísnuje a prodlužuje dobu, po jejímž uplynutí může být doživotně odsouzený podmíněně propuštěn. Zmíněné zpřísnění doživotního trestu lze uplatnit v případě, že k dosažení nápravy pachatele a ochraně společnosti nepostačuje délka doživotního trestu ani nejpřísnější režim jeho výkonu. Tento institut tedy ztělesňuje určité ztížení pachatelovy možnosti být podmíněně propuštěn.⁵⁸ Ustanovení § 56 odst. 3 TZ stanoví podmínku, že do věznice se zvýšenou ostrahou je vždy zařazen pachatel, jemuž soud uložil trest odnětí svobody na doživotí. Dále pak v § 57 odst. 4 písm. a) TZ je stanoveno, že z věznice se zvýšenou ostrahou nelze doživotně odsouzeného přeradit dříve, než vykonal alespoň deset let z tohoto trestu. Zákon nestanovuje žádné další podmínky pro rozhodnutí soudu dle § 54 odst. 4 TZ. Ze své povahy by takovýto prostředek měl být používán pouze v těch nejzávažnějších případech, kdy nepostačuje k dosažení účelu trestu jeho samotné uložení, ale je považováno za žádoucí pachatele potrestat také tím, že mu je ztíženo žádat po podmíněné propuštění. Soud by tedy měl při aplikaci tohoto ustanovení přihlídnout k osobnosti pachatele trestného činu a jen ve zvlášť závažných případech. Shledá-li soud za nezbytné použít institut nezapočítávání dle § 54 odst. 4 TZ, musí o této skutečnosti rozhodnout zároveň s rozhodnutím o

⁵⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 644.

uložení doživotního trestu odnětí svobody. Je nepřijatelné, aby soud o této věci rozhodl později po pravomocném uložení trestu.⁵⁹

Trest odnětí svobody nahrazuje trest smrti. Vystává proto otázka, zda by vůbec měla existovat možnost podmíněného propuštění z tak přísného trestu, který je ukládán těm nejagresivnějším pachatelům trestných činů. Samotná skutečnost, že je možné, aby byl odsouzený podmíněně propuštěn z doživotního trestu, by měla mít pozitivní účinek na jeho chování. Odsouzený by měl projevovat snahu se napravit a postupně se připravovat na budoucí život mimo věznic. Otázkou zůstává, zda institut podmíněného propuštění z výkonu doživotního trestu plní tuto funkci, když o něj lze požádat nejdříve po uplynutí dvaceti let výkonu, v případě nezapočítávání doby strávené ve věznicích se zvýšenou ostrahou, pak nejdříve po uplynutí třiceti let. Já osobně věřím, že i přes to již samotná možnost podmíněného propuštění tuto funkci plní. Myslím, že doživotně odsouzení vězni, bez toho aby nedoufali v podmíněné propuštění, by takovýto trest vnímali ještě hůře než trest smrti díky jeho bezvýchodnosti. Nicméně výzkumy naznačují, že osoby vykonávající tzv. absolutní doživotní trest, bez možnosti propuštění, se chovají ve věznicích mnohem lépe, než ostatní vězni. Mezi odborníky se mimo jiné vyskytuje názor, který je inspirován slovenskou úpravou. Jedná se o požadavek, aby byla v případě určitých trestných činů již samotným zákonem vyloučena možnost podmíněného propuštění. Pro doživotně odsouzeného jedince by pak stále ještě platila možnost milosti či amnestie.⁶⁰ Osobně zastávám názor, že podmíněné propuštění by mělo být zvažováno i u těchto nejpřísnějších případů. Nesplňoval-li by odsouzený podmínky pro podmíněné propuštění, soud by jeho žádost zamítl (jak již bylo v minulosti učiněno Okresním soudem v Šumperku 4. října 2007, který zamítl žádost o podmíněné propuštění doživotního vězně Zdeňka Vocásky).⁶¹

⁵⁹ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 65-66.

⁶⁰ ŘEHÁČEK, J. *Trest odnětí svobody na doživotí a možnost podmíněného propuštění z jeho výkonu*. Státní zastupitelství 09/2007. Praha: Novatrix s.r.o., 2007, s.

⁶¹ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 67.

3.4.3 Milost a amnestie

Ústava České republiky přiznává prezidentu republiky právo udělovat milost a amnestii. Milost je individuálním aktem směřujícím ke konkrétní osobě, amnestie se vztahuje na předem neurčený okruh osob, uděluje se hromadně. Milost přísluší prezidentu republiky udělit dle čl. 62 písm. g) Ústavy a také § 366 TŘ. Prezident může odpouštět a zmírňovat uložené tresty.

Amnestii prezident uděluje na základě čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy a § 368 TŘ. O tom, zda se amnestie vztahuje na konkrétní osobu, rozhoduje soud, který rozhodl v prvním stupni. Vykonává-li osoba v té době trest odnětí svobody, o přípustnosti amnestie rozhoduje soud, v jehož obvodu je trest odpykáván.

Trestní řád upravuje v ustanovení § 369 udělení milosti s podmínkami. S udělením milosti lze odsouzenému stanovit určité podmínky, které musí plnit a na jejichž plnění dohlíží soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni.⁶²

⁶² NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 68.

4 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ

4.1 Mezinárodní dokumenty upravující výkon trestů

V rámci mezinárodního práva došlo k formulování základních zásad pro výkon trestů. Přijaté mezinárodní dokumenty zakotvují pravidla, která by měla být upravena vnitrostátními předpisy a snaží se formulovat základní zásady výkonu trestů.⁶³

Historicky první snahou o formulaci pravidel výkonu trestu na mezinárodní úrovni jsou Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni. Tento dokument byl přijat I. kongresem Organizace spojených národů o prevenci zločinnosti a zacházení s pachateli. Kongres probíhal v roce 1955 ve švýcarské Ženevě. Přijatá Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni upravují oblasti svobodného myšlení, svobody víry. Zakotvují požadavek na stejnou ochranu všem vězňům, dále pak právo na přiměřenou životní úroveň a v neposlední řadě právo na zdravotní péči.⁶⁴

Na půdě Evropské rady byl formulován dokument s názvem Evropská vězeňská pravidla. Tento dokument byl po několika přepracováních schválen roku 1987. Evropská vězeňská pravidla značně inspirovala českou právní úpravu. Na jejich základě byla vytvořena koncepce pro reformu vězeňství u nás. Dokument je souborem pravidel, která jsou všeobecně respektována a která zaručují při výkonu trestu zachování lidské důstojnosti. Lze jej považovat za reflexi moderních postupů ve vězeňství a nových metod výkonu trestu. Tedy projevuje se požadavek na vhodné chování vězeňského personálu vůči osobám ve výkonu trestu, stejně jako na přípravu vězňů na jejich budoucí život po propuštění na svobodu.⁶⁵

Evropská vězeňská pravidla jsou založena na několika základních principech. První formuluje požadavek, aby trest odnětí svobody byl prováděn v materiálních a morálních

⁶³ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995, s. 63.

⁶⁴ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 69.

⁶⁵ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995, s. 64.

podmínkách, které jsou s to zajistit respektování důstojnosti člověka. Druhým pravidlem má být nestranné aplikování řádu. Je tedy odmítáno jakékoliv nerovné a diskriminační zacházení s vězni z důvodu jejich příslušnosti k určité rase, barvě pleti, náboženského vyznání, pohlaví, politického smýšlení či jejich sociálního původu. Jako třetí je stanovena zásada nutnosti respektování morálních a náboženských principů, které vězněná osoba vyznává. Cílem vězeňského režimu musí být uchování zdraví a důstojnosti vězňů, rozvoj jejich smyslu pro odpovědnost a vybavení vězňů schopnostmi a znalostmi nezbytnými pro jejich budoucí život mimo věznici. Jako čtvrtý cíl je zakotven požadavek, aby byly prováděny pravidelné kontroly vězeňských zařízení zkušenými a kvalifikovanými profesionály. Jejich úkolem má být dohled nad spravováním těchto zařízení tak, aby správa byla v souladu se zákony a jinými právními předpisy, ale také s normami zakotvenými na mezinárodní úrovni. Jako předposlední formulí Evropská vězeňská pravidla vyslovují zásadu respektování individuálních práv vězňů a zákonnosti výkonu jejich trestů.⁶⁶ Tato zákonnost má být kontrolována nezávislými orgány, tedy těmi, které nepatří do soustavy vězeňských orgánů, a v souladu s platnými zákony. Poslední, šesté pravidlo, klade důraz na informovanost. S tímto dokumentem by měli být seznámeni jak odsouzení ve výkonu trestu, tak pracovníci nápravných zařízení.⁶⁷

Přesto že výkon trestu odnětí svobody na doživotí je velmi specifický, Evropská vězeňská pravidla jej konkrétně neupravují. Stanovují tedy požadavek na respektování lidské důstojnosti, na používání moderních metod ve vězeňství (mezi které lze řadit resocializační opatření pro snadnější návrat odsouzeného na svobodu), v neposlední řadě apelují na dodržování zásady humanity.⁶⁸

4.2 Česká právní úprava

Trest odnětí svobody na doživotí je výjimečným trestem dle § 54 odst. 1 TZ. Ustanovení § 56 odst. 2 písm. d) TZ stanoví, že výjimečný trest je zpravidla vykonáván

⁶⁶ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 69.

⁶⁷ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995, s. 64-65.

⁶⁸ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995, s. 65.

ve věznicích se zvýšenou ostrahou. Odsuzuje-li soud pachatele k doživotnímu trestu, vždy jej zařadí k výkonu trestu do věznice se zvýšenou ostrahou, stanoví tak § 56 odst. 3 TZ.

Podrobněji o diferenciaci výkonu trestu odnětí svobody pojednává zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících předpisů (dále jen ZVTOS). Tento zákon upravuje výkon trestu, typy věznic, pravidla umístování odsouzených do jednotlivých typů věznic, jejich přerazování do jiných typů zařízení. Dále jsou v zákoně obsažena práva a povinnosti vězňů včetně omezení některých práv, úprava resocializačních a vzdělávacích programů, práv a povinností odsouzených, korespondence, návštěvy vězňů, jejich zařazování do pracovních činností a odměnu za ně. V neposlední řadě jsou zde zakotveny podmínky poskytování právní pomoci odsouzenému a zákon také rozlišuje výkon trestu podle jednotlivých kategorií vězňů (mladiství vězni, vězni v důchodovém věku apod.).⁶⁹

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících předpisů v § 2 odst. 1 obsahuje nutnost, aby trest byl vykonáván pouze takovým způsobem, který respektuje důstojnost odsouzeného a omezuje škodlivé účinky, které s sebou nese zbavení svobody. Na druhé straně však musí být výkonem trestu dodržen požadavek ochrany společnosti. Není tedy přípustné, aby byl trest vykonáván nepřiměřeným způsobem, stejně tak jeho výkonem nesmí být ohrožena společnost. Zmíněné ustanovení v § 2 odst. 2 ZVTOS deklaruje, že s odsouzenými bude ve výkonu trestu odnětí svobody zacházeno plně v souladu s jejich zdravím, a že v době výkonu jejich trestu budou podporováni dostatečně v dovednostech, které jim usnadní návrat do společnosti a usnadní jim po propuštění vést řádný život bez toho, aby se dopustili dalších nezákonných jednání.

Výkon doživotního trestu je upraven poměrně stroze. Trestu odnětí svobody na doživotí je vyhrazen pouze § 71 ZVTOS. Zmíněné ustanovení ponechává podrobnější úpravu výkonu trestu na vnitřních řádech věznic, ve kterých se tento trest vykonává. Vnitřní řády stanoví obsah i formy zacházení s vězni odsouzenými na doživotí. Při stanovení obsahu a formu výkonu takového trestu je třeba, aby vnitřní řád reflektoval

⁶⁹JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1.1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 84.

nebezpečnost odsouzených. Ustanovení § 71 ZVTOS dále omezuje návštěvy a vycházky doživotně odsouzených. Zpravidla mají probíhat odděleně od ostatních odsouzených, stejně tak jako ubytování těchto vězňů. Výkon doživotního trestu má probíhat odděleně od ostatních vězňů a odsouzení k doživotnímu trestu mají být zpravidla ubytováni po jednom. Tento odstavec 4 ustanovení § 71 ZVTOS budí dojem, že výkon doživotního trestu má probíhat v samovazbě. Takovýto smysl zmíněného ustanovení by byl nepřijatelný. Touto formulací by měl být nastolen požadavek, aby doživotně odsouzení vězni svůj trest vykonávali přes den společně s ostatními doživotně odsouzenými, noc by pak trávili ve své vlastní cele.⁷⁰

V ustanovení § 71 odst. 3 ZVTOS je vyjádřena nemožnost přerušení výkonu doživotního trestu či udělené kázeňské odměny, která by spočívala v povolení dočasně opustit věznici v souvislosti s návštěvou nebo programem zacházení.

Úprava výkonu doživotního trestu odnětí svobody je v tomto zákoně obsažena poměrně kuse. Jako jeden z hlavních nedostatků této právní normy je považována absence úpravy postpenitenciární péče pro případ podmíněného propuštění doživotního vězně z výkonu jeho trestu. Vzhledem k tomu, že podmíněné propuštění z výkonu takovéhoho výjimečného trestu je přípustné až po vykonání nejméně dvaceti let trestu, jak vyplývá z § 88 odst. 5 TZ, jedná se o značný časový úsek a absence resocializačních postupů a přípravy vězně na jeho budoucí život na svobodě je závažným nedostatkem právní úpravy.⁷¹

Větší specifikace výkonu trestu odnětí svobody je provedena vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále jen ŘVTOS). Výkon doživotního trestu odnětí svobody je upraven zejména v ustanoveních § 95 až § 97.⁷² Dle § 95 ŘVTOS je doživotní trest odnětí svobody vykonáván zásadně v odděleních se zesíleným stavebně technickým zabezpečením. V následujících ustanoveních je doživotně odsouzeným vězňům umožněna návštěva kulturních a společenských místností společně s jinými vězni, a to

⁷⁰ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 72.

⁷¹ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995, s. 69.

⁷² ŘEHÁČEK, J. *Výkon trestu odnětí svobody na doživotí*. Státní zastupitelství 10/2007. Praha: Novatrix s.r.o., 2007, s. 8.

v době stanovené vnitřním řádem věznice. V ustanovení § 96 odst. 2 ŘVTOS je stanoveno, že odsouzení pracují zpravidla na pracovištích uvnitř oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením. Odstavec 3 tohoto ustanovení, pak ve výjimečných případech umožňuje, aby byli vězni v průběhu vycházek poutáni. A konečně dle § 97 ŘVTOS jsou zákony doživotně odsouzených prováděny zpravidla za přímého dohledu příslušníka Vězeňské služby.

4.2.1 Přeražení odsouzeného do věznice jiného typu

Během výkonu trestu odnětí svobody může soud rozhodnout o přeražení odsouzeného do jiného typu věznice. Ustanovení § 57 odst. 4 písm. a) TZ upravuje možnost přeražení do jiného typu zařízení pro doživotně odsouzené vězně. Zmíněné ustanovení říká, že z věznice se zvýšenou ostrahou nelze přeradit doživotně odsouzeného pachatele dříve, než vykonal alespoň deset let doživotního trestu.

O přeražení odsouzeného rozhoduje dle § 57 odst. 1 TZ soud. Ten může rozhodnout o přeražení do jiného typu věznice, ten se však nesmí lišit o více než jeden stupeň. Podmínkou pro rozhodnutí o podmíněném propuštění odsouzeného je chování odsouzeného během dosavadního výkonu trestu a způsob plnění jeho povinností. Jak dále stanoví § 57 odst. 2 TZ, tyto zvážené skutečnosti musí odůvodňovat závěr, že přeražení odsouzeného přispěje k jeho nápravě.

4.2.2 Podmínky a způsob zacházení s doživotně odsouzenými vězni

Podmínky a způsob zacházení s odsouzenými na doživotí upravuje nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 55/2007, o podmínkách a způsobech zacházení s odsouzenými zařazenými do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením (dále jen NGR).⁷³

Smyslem tohoto nařízení je sjednocení obsahu, forem a metod zacházení s doživotně odsouzenými vězni. Předpis se zabývá také vnitřní diferenciací věznic vzhledem k odlišným způsobům zacházení s jednotlivými odsouzenými. Jak bylo zmíněno výše, dle § 95 ŘVTOS odsouzení k doživotnímu trestu odnětí svobody vykonávají trest v odděleních se zesíleným stavebně technickým zabezpečením.

⁷³ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 70.

Problematika vnitřní diferenciaci odsouzených je upravena v § 3 NGR. Vnitřní diferenciací je třeba rozumět zařazení odsouzených do navzájem postupných skupin podle toho, jaký má být jejich přístup k naplňování cílů programu zacházení, postoje ke spáchanému činu a v neposlední řadě jejich chování a jednání.⁷⁴

4.3 Výkon doživotního trestu v českých věznicích

K výkonu doživotního trestu jsou odsouzení umístováni do vybraných věznic se zvýšenou ostrahou. Jedná se o vězeňská zařízení ve Valdicích, na Mírově, v Karviné a v Rýnovicích. Ženy, které byly odsouzeny k doživotnímu trestu odnětí svobody, jej vykonávají ve věznici v Opavě.⁷⁵

4.3.1 Věznice Mírov

Věznice Mírov má kapacitu 370 osob. K 12. březnu 2011 v tomto zařízení svůj trest vykonávalo 389 vězňů. Věznice tedy byla naplněna z více než 105%. Ve věznici na Mírově jsou vykonávány tresty s dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou.⁷⁶

4.3.2 Věznice Valdice

Věznice Valdice se nachází v objektu bývalého kartuziánského kláštera u města Jičín. V padesátých letech 18. století došlo ke změně využití klášterních prostor, v objektu byla zřízena centrální věznice pro vězně, kteří byli odsouzeni od deseti let výše, včetně doživotních vězňů. Ve dvacátém století byla Valdická věznice využívána k umístování mužů s dlouhodobými tresty. Dnes objekt funguje jako věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Kapacita věznice činí více než tisíc odsouzených, ti jsou pak ubytováni podle druhu výkonu trestu v pěti odděleních.⁷⁷

4.3.3 Věznice Karviná

Karvinská věznice je poměrně novým zařízením, svou činnost započala na jaře 1997, i když postavena byla již během první světové války. Původně bylo karvinské

⁷⁴ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 73.

⁷⁵ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 77.

⁷⁶ *Vězeňská služba České republiky* [online]. Věznice Mírov. [cit. 12. 3. 2011]. Dostupné z WWW: <<http://www.vscr.cz/veznice-mirov-23/>>.

⁷⁷ *Vězeňská služba České republiky* [online]. Věznice Valdice. [cit. 12. 3. 2011]. Dostupné z WWW: <<http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/>>.

zařízení vazební věznicí, v dnešní době funguje jako věznice pro výkon trestu odnětí svobody. Věznice má kapacitu pro téměř 200 vězňů. Trest zde vykonávají vězni odsouzení k výkonu trestu ve věznici s dozorem, imobilní odsouzení a vězni zařazení do speciálního oddělení určeného pro výkon trestu těch jedinců, kteří jsou trvale pracovníčně nezařaditelní ve věznici se zvýšenou ostrahou.⁷⁸

4.3.4 Věznice Rýnovice

Věznice Rýnovice zahájila svou činnost v září roku 1968. Nachází se v blízkosti Jablonce nad Nisou, a díky tamnímu národnímu podniku LIAZ, tato věznice proslula výbornou zaměstnaností vězňů, kteří byli v LIAZu zařazení do pracovního procesu. V devadesátých letech zařízení fungovalo také jako vazební věznice. V současnosti je věznice členěna na oddělení s dozorem a oddělení sloužící k výkonu trestu s ostrahou. Ve věznici se nachází také oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením, které bylo zřízeno v roce 2005. Nicméně také v rámci těchto oddělení dochází k vnitřní diferenciaci vězňů, kteří jsou děleni do vzájemně prostupných skupin tak, aby byl co nejefektivněji zajištěn správný výkon jejich trestů. Věznice v Rýnovicích má kapacitu téměř 500 vězňů, v současné době je však zaplněna z více než 100%.⁷⁹

4.3.5 Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava

Nařízením ministra spravedlnosti č. 6/2008 byl k 1. lednu 2009 zrušen název Opavská věznice a nahrazen Věznicí a ústavem pro výkon zabezpečovací detence se sídlem v Opavě. Tato změna nastala v důsledku nabytí účinnosti zákona o výkonu zabezpečovací detence, který do našeho právního řádu zavedl pojem detenční ústav.⁸⁰

V opavském zařízení vykonávají trest odnětí svobody muži, kteří byli odsouzeni k výkonu trestu ve věznici s dozorem. Dále pak zde svůj trest vykonávají odsouzené ženy, a to ve všech kategoriích výkonu trestu odnětí svobody. V této věznici pak jako

⁷⁸ *Vězeňská služba České republiky* [online]. Věznice Karviná. [cit. 12. 3. 2011]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C4%9Bznice_Karvin%C3%A1>.

⁷⁹ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 80.

⁸⁰ *Vězeňská služba České republiky* [online]. Věznice Opava. Výroční zpráva 2009. [cit. 20. 3. 2011]. Dostupné z WWW: <http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/83/file/Opava/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD%20zpr%C3%A1va%202009.pdf>.

v jediné na území České republiky vykonávají svůj trest ženy odsouzené k doživotnímu trestu. Kapacitu věznice tvoří 450 míst.⁸¹

V současnosti výkon doživotního trestu v opavské věznici upravuje Vnitřní řád věznice pro odsouzené zařazené k výkonu trestu odnětí svobody do věznice Opava – objekt Olomoucká. Vnitřní řád byl vydán v souladu s § 14 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen ZVTOS). Tento předpis nabyl účinnosti 3. prosince 1997.

Doživotně odsouzené ženy vykonávají trest v oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením. Dle článku 58 vnitřního řádu je účelem trestu na tomto oddělení působení na doživotně odsouzené a snaha o omezení důsledků desocializace a prisonizace. K tomuto jsou využívány rozmanité formy a metody činnosti, především však preventivní opatření, která redukují nežádoucí projevy chování vedoucí k maření účelu výkonu trestu. Dále si tyto metody kladou za cíl udržovat přiměřený psychický a fyzický stav odsouzených, aby byl zachován bezkonfliktní vztah se zaměstnanci věznice a odsouzenými.

K dosažení účelu trestu doživotně odsouzených žen slouží programy zacházení, které jsou základními prostředky působení na odsouzené a směřují k přeřazení odsouzených do oddílu standardního výkonu trestu. Pro budoucí přeřazení doživotně odsouzených je vyžadováno, aby projevily dostatečnou změnu ve svém postoji ke spáchanému činu a projevily zájem o adaptaci ve vězeňském prostředí.

Mezi hlavní povinnosti vyplývající z programu zacházení patří účast odsouzené ženy na některé speciálně výchovné aktivitě, která je po seznámení s účelem a obsahem pro odsouzené závazná. Další aktivity vyplývající z programu zacházení směřují k nasměrování odsouzené a k projevení jejího zájmu v možnosti využívat vězeňskou knihovnu, získávat informace ze sdělovacích prostředků a realizovat některé z pohybových aktivit. Doživotně odsouzené ženy vykonávají také pracovní aktivity, které ale vzhledem k povaze výkonu jejich trestu spočívají zejména v úklidových

⁸¹ *Vězeňská služba České republiky* [online]. Věznice Opava. Výroční zpráva 2009. [cit. 20. 3. 2011]. Dostupné z WWW: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/83/file/Opava/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD%20zpr%C3%A1va%202009.pdf.

činnostech na odděleních, v pomocných pracích při rozvozu stravy či při distribuci výstroje pro odsouzené. Všechny pracovní aktivity však vykonávají v rámci oddělení se zesíleným zabezpečením.

Během pobytu odsouzených na nástupním oddělení věznice je zpracováván program zacházení. Jedná se o komplexní zprávu vytvářenou individuálně pro každého vězně, který vymezuje povolené a příkázané činnosti během jeho pobytu ve věznici. U doživotně odsouzených se program zacházení vyhodnocuje zpravidla jednou za šest měsíců.⁸² Příloha číslo 6 Vnitřního řádu opavské věznice upravuje nabídku aktivit programu zacházení. Odsouzeným ženám jsou poskytnuty činnosti v oblasti pracovní, vzdělávací, speciálně výchovných aktivit, zájmové činnosti a některé další formy zacházení s odsouzenými. Zaměstnávání odsouzených je odvislé od celé řady faktorů (zdravotní stav odsouzené, její sociální a pracovní dovednosti, vzdělání, ale velmi důležitým aspektem je kategorie věznice, ve které žena trest vykonává). Doživotně odsouzené ženy bývají zpravidla zařazovány ve vnitřním provozu věznice, není zcela vyloučena pracovní činnost pro soukromé společnosti, ale tyto odsouzené nemohou práci vykonávat mimo objekt věznice, jak je řečeno výše.

Další aktivity programu zacházení jsou přiměřeně aplikovány také na doživotně odsouzené ženy. V oblasti vzdělávací je ženám umožněna účast na programech pořádaných Školským vzdělávacím střediskem Věznice Opava. Programy se věnují výuce cizích jazyků, přednáškám o aktuálních společenských otázkách, zeměpise, přírodě nebo všeobecné osvětě. Z aktivit v oblasti speciálně výchovného působení na odsouzené se u doživotně odsouzených žen používají především formy individuálního poradenství, které je poskytováno vedle vychovatelů také speciálními pedagogy, psychology či sociálními pracovníky. Tyto činnosti spočívají zejména v sociálně právním poradenství, tedy v řešení citlivých problémů odsouzených žen a právě individuálním poradenstvím s již zmíněnými odbornými pracovníky. Především vychovatelé pak pořádají a sestavují zájmové činnosti. Jedná se o aktivity působící na rozvoj zájmů, podporu výchovy a k účelnému využití volného času. Mezi další formy zacházení s odsouzenými patří pastorační činnost, knihovna, četba denního tisku a časopisů, práce pro charitativní organizace či sledování televize.

⁸²MOTEJL, O., VARVAŘOVSKÝ, P. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Vězeňství*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 148.

Programy zacházení obsahují i motivační činitele, kteří jsou využíváni k pozitivnímu působení na odsouzené a kladou si za cíl přimět odsouzené k tomu, aby řádně plnily všechny povinnosti stanované programem zacházení a aby jejich chování směřovalo k pozdějšímu přeřazení do standardního oddílu výkonu trestu. Motivační činitelé mají nejčastěji podobu umožnění jednorázového nákupu ve vězeňské prodejně, či v rozšíření rozsahu sledování televizních programů, v účasti na kulturně výchovných a vzdělávacích vystoupeních pořádaných pro odsouzené ženy v rámci jejich oddílu nebo mají podobu možnosti přiměřené estetizace ubytovacích prostor.

Vnitřní řád opavské věznice stanoví, že odsouzené ženy, které vykonávají svůj trest ve věznici se zvýšenou ostrahou, jsou ubytovány v celách nejčastěji po dvou, doživotně odsouzené zpravidla po jedné, a jsou trvale uzamykány, v celách se také stravují. Doživotně odsouzeným je umožněno účastnit s vycházek, avšak pouze pod přímým dohledem příslušníka vězeňské služby a v části věznice, která je oddělená od odsouzených zařazených do jiného typu věznice.

Návštěvy doživotně odsouzených se uskutečňují ve zvláštní místnosti a odsouzené jsou od návštěv odděleny přepážkou. Takovéto návštěvy se vždy účastní příslušník vězeňské služby. Rozmluvy odsouzených s jejich obhájci nebo se znalci či dalšími oprávněnými osobami se konají v místnosti, ve které může být vybudována dělicí přepážka s možností zrakové kontroly zaměstnancem věznice. Duchovní a sociální služby se realizují nejčastěji individuálně v místnostech k tomu určených. Je snahou, aby byl ve výkonu trestu zachován kontakt doživotně odsouzené ženy s vnějším prostředím, především se členy její rodiny. Proto se v případě zájmu odsouzené jí umožní, aby použila telefon v místnosti k tomu určené.

Vnitřní řád ve své části třetí upravuje časový rozvrh dne vězňů v opavské věznici.
Pro doživotně odsouzené ženy je den rozvržen takto:

05.00	budíček
05.00 – 05.10	osobní hygiena, úklid
05.10 – 05.50	snídaně
05.50	nástup do zaměstnání
06.00 – 14.00	pracovní směna
14.05 - 14.35	oběd
14.35 – 15.00	osobní volno
15.00 – 16.00	vycházka
16.00 – 17.50	program zacházení, zájmová činnost
17.50 – 18.10	večeře
18.10 – 19.00	program zacházení, zájmová činnost
19.00 – 19.50	úklid, osobní hygiena
20.00 – 21.00	osobní volno
21.00	večerka

5 OSOBNOST PACHATELE, PSYCHICKÉ A SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY DOŽIVOTNÍHO TRESTU

5.1 Osobnost pachatele

Trest odnětí svobody představuje zásah do volného pohybu odsouzeného, samostatného rozhodování o jeho činnostech a do zvyků a chování, na které byl odsouzený zvyklý během svého života před výkonem trestu.⁸³

Institut pro kriminologii a sociální prevenci v roce 2003 provedl výzkum mezi doživotně odsouzenými vězni. Ze získaných poznatků vyplynulo, že většina těchto osob vykazuje známky poruchy osobnosti. Přibližně u poloviny doživotně odsouzených byla diagnostikována smíšená porucha osobnosti, ve třetině případů pak asociální porucha osobnosti, poté se vyskytly případy jiných specifických chorob a u čtvrtiny těchto vězňů byla zjištěna sexuální deviace, závislost na alkoholu či na jiných návykových látkách.⁸⁴

U doživotně odsouzených pachatelů se velmi často vyskytují další zdravotní poruchy. Jedná se především o užívání alkoholu a omamných látek či poruchy intelektu. Tito jedinci mají neurotické sklony a často organická postižení centrálního nervového systému.⁸⁵

S osobností doživotně odsouzených pachatelů úzce souvisí jejich postoj ke spáchaným činům, za které byli odsouzeni. Je totiž problematické, zda ti z nich, kteří projeví lítost nad spáchanými činy, se opravdu cítili vinni, anebo se tak projeví zcela účelově. Touto zajímavou otázkou se ve svém výzkumu v roce 2004 zabýval již výše zmíněný Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Zkoumání bylo provedeno na vzorku třidvaceti doživotně odsouzených pachatelů. Zjištěné výsledky jsou velmi zajímavé. Devět z těchto odsouzených svůj čin zcela popíralo, logicky tedy nad ním nemohli projevit lítost. Zbývajících čtrnáct osob připustilo určitou míru své účasti na trestné činnosti, za kterou byli odsouzeni, ale často svalovali svou vinu na jiné či na

⁸³ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 85.

⁸⁴ ŘEHÁČEK, J. *Trest odnětí svobody na doživotí a možnost podmíněného propuštění z jeho výkonu*. Státní zastupitelství 9/2007. Praha: Novatrix s.r.o., 2007, s. 7.

⁸⁵ ŘEHÁČEK, J. *Trest odnětí svobody na doživotí a možnost podmíněného propuštění z jeho výkonu*. Státní zastupitelství 9/2007. Praha: Novatrix s.r.o., 2007, s. 7.

vnější podmínky. Nikdo z těchto odsouzených pak nesouhlasil s délkou jim uloženého trestu odnětí svobody.⁸⁶

Odsouzení k delším trestům odnětí svobody bývají často označováni jako tzv. deprivanti. Tímto termínem se rozumí jedinci, kteří z lékařského hlediska netrpí duševní poruchou, ale projevující se poruchy jejich osobnosti vznikají v důsledku absence vyšších hodnot a neexistence vyšší úrovně emotivity. Z výše uvedeného výzkumu vyplývá další charakteristika osobnosti deprivantů, a totiž popírání své viny a svalování svého selhání na společnost, nikdy však na svou osobu.⁸⁷

5.2 Psychické a sociální důsledky doživotního trestu

Uvěznění představuje v případě většiny odsouzených výrazný stresující prvek, který se vyskytuje především v případě osob trestaných poprvé, ale pravidelně také u recidivistů. Setkání s vězeňským prostředím velmi často přináší šok z uvěznění, který je způsoben změnou psychosociálního, ale také materiálního, prostředí a odsouzenými je vnímán jako ztráta životních jistot.⁸⁸

Dlouhodobější uvěznění s sebou přináší několik negativních jevů. Problémem je přerušení sociálních vazeb s prostředím či přerušení pracovních vztahů. Takovéto vyjmutí odsouzeného z jeho přirozeného prostředí vede po propuštění z výkonu trestu zpět na svobodu ke značným problémům s resocializací pachatelů.⁸⁹ Zvláště pak při výkonu doživotního trestu se na odsouzených negativně projevuje časová neurčitost rozsudku, tedy nevědomost, kdy mohou být z vězení propuštěni. Výzkumy, které byly prováděny v zahraničí, však zjistily, že neexistuje monokauzální vztah mezi dlouhodobým uvězněním a psychickými újmami odsouzeného. Psychické stavy vězňů

⁸⁶ŘEHÁČEK, J. *Trest odnětí svobody na doživotí a možnost podmíněného propuštění z jeho výkonu*. Státní zastupitelství 9/2007. Praha: Novatrix s.r.o., 2007, s. 8.

⁸⁷NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 87.

⁸⁸HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 1. vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., 2005, s. 63

⁸⁹ŘEHÁČEK, J. *Trest odnětí svobody na doživotí a možnost podmíněného propuštění z jeho výkonu*. Státní zastupitelství 9/2007. Praha: Novatrix s.r.o., 2007, s. 8.

spíše než samotné uvěznění ovlivňuje jejich věk, biologické faktory, osobnostní znaky, časový faktor a jiné předpoklady.⁹⁰

U doživotně odsouzených jedinců je spatřována závislost na zaměstnancích věznice a na samotném životě v ústavu, která souvisí se ztrátou perspektivy do budoucího života. Přizpůsobení se životu ve věznici se nazývá prizonizací. Jedna složka prizonizace, institucionalizace značí přizpůsobení se velmi organizovanému vězeňskému životu. Ideologizace, druhá složka prizonizace, značí identifikaci odsouzeného s vězeňskou kulturou. Bylo tedy konstatováno, že dlouhodobé uvěznění neohrožuje duševní zdraví, ale snižuje možnost úspěšné reintegrace propuštěného vězně zpět do společnosti.⁹¹

Vedle psychologických následků způsobuje doživotní trest také následky sociologické. K takovýmto důsledkům patří již výše zmíněná izolace jedince, ztráta odpovědnosti či celková závislost na určité instituci.⁹² Je proto nezbytné již během výkonu trestu na odsouzené působit tak, aby byli v budoucnu schopni samostatného života mimo věznici. K tomuto účelu slouží programy zacházení. Jsou to prostředky, kterými odborný personál působí na odsouzené za účelem jejich resocializace a reintegrace zpět do společnosti. Snaží se také vězňům pomoci smysluplně vyplnit volný čas.⁹³

⁹⁰ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 85-86.

⁹¹ ŘEHÁČEK, J. *Trest odnětí svobody na doživotí a možnost podmíněného propuštění z jeho výkonu*. Státní zastupitelství 9/2007. Praha: Novatrix s.r.o., 2007, s. 9.

⁹² NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 87.

⁹³ ŘEHÁČEK, J. *Trest odnětí svobody na doživotí a možnost podmíněného propuštění z jeho výkonu*. Státní zastupitelství 9/2007. Praha: Novatrix s.r.o., 2007, s. 9.

6 PRAKTICKÁ ČÁST

6.1 Úvod

V této kapitole mé diplomové práce bych ráda uvedla výsledky výzkumů, které byly po celém světě konány, aby přiblížily problematiku doživotního trestu nejen z pohledu teorie, ale také z pohledu samotných odsouzených. Po těchto poznacích, které jsou velmi ceněným a nenahraditelným zdrojem informací o doživotním trestu a jeho výkonu, následují poznatky získané mým osobním a dotazníkovým výzkumem ve věznici v Opavě.

6.2 Mezinárodní výzkumy

Jedním z nejrozsáhlejších výzkumů týkající se života doživotně odsouzených vězňů se konal v polovině osmdesátých let v Německu. Výzkum byl proveden mezi osmdesáti pěti odsouzenými a vedl jej Klaus Laubenthal. Cílem tohoto dotazníkového průzkumu bylo získat konkrétnější poznatky o výkonu trestu odnětí svobody přímo od doživotně odsouzených. Díky tomu, že výzkum mohl být prováděn na téměř devadesátce odsouzených, je velice ceněným materiálem a vzorem pro další výzkumy i v jiných zemích, vzhledem k českým podmínkám však pouze přibližně, jelikož v České republice vykonává trest odnětí svobody na doživotí nedostatečné množství osob, aby z takového výzkumu mohly vyplynout ucelenější závěry.⁹⁴

Klaus Laubenthal rozdělil vzorek dotazovaných podle délky již vykonaného trestu do tří skupin. Toto kritérium rozdělení potvrdilo vliv doživotního trestu na pachatele. Lze tak usuzovat ze skutečnosti, že na výzkumu se nejvíce podíleli odsouzení z tzv. druhé skupiny, tedy ti, kteří vykonávali trest středně dlouho. Avšak odsouzení, kteří byli ve výkonu trestu nejdéle, přihlíželi k výzkumu nejpasivněji. Neméně zajímavým poznatkem je, že odsouzení k doživotnímu trestu si závažnost činu, který spáchali, uvědomují až během třetí dekády života.⁹⁵

⁹⁴ Srov.: NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 108.

⁹⁵ Srov.: NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 110.

Výzkum byl zaměřen také na řadu velmi konkrétních kritérií a sociálních skutečností, které by lépe přiblížily profil pachatelů těch nejzávažnějších trestních činů. Bylo zkoumáno nejvyšší dosažené vzdělání pachatelů. Nejvíce převládalo ukončené základní vzdělání, následovalo neukončené základní vzdělání. Zajímavým hlediskem bylo zajisté zaměření na povolání, které doživotně odsouzení vykonávali. Z tohoto německého výzkumu vyplynulo, že nejvíce zastoupeny byly profese řemeslníků, popřípadě příležitostných pracujících a osob nezaměstnaných.⁹⁶

Neméně důležitou součástí Laubenthalova výzkumu byla část zkoumající psychosociální stresové faktory odsouzených. Tyto faktory byly zkoumány von Richardsonem již v Anglii na vzorku jedenácti odsouzených k nejméně deseti letům odnětí svobody. Von Richards rozdělil problémové psychosomatické faktory do dvou skupin. První okruh tvořily problémy, které se vztahovaly na život uvnitř věznice. Druhou oblastí byly pak problémy vznikající kvůli vnějšímu světu. Tímto rozdělením faktorů se inspiroval také Klaus Laubenthal. Jako třetí prováděl výzkum týkající se těchto faktorů Američan Flanagan.⁹⁷

Hodnocení psychosociálních vlivů působících na odsouzené není jednoduché a bylo třeba nalézt jednotící faktor pro vyhodnocení získaných dat. Byl proto stanoven koeficient vztahu četnosti a intenzity. U doživotně odsouzených se tento koeficient vyskytoval vyšší než 0,5 a označoval takové faktory, které jsou pro odsouzeného nejhůře zdolatelné. Pro výzkum sloužil také tzv. tau-Kendall koeficient, který porovnával poměr mezi závislostí a intenzitou.⁹⁸

Výsledek zkoumání psychosociálních faktorů ve výzkumu Klause Laubenthala ukázal, že doživotně odsouzení vězni spatřují jako nejzávažnější problém vztahující se na život uvnitř věznice skutečnost, že někoho postrádají. Následuje pocit promarnění života dobou strávenou ve vězení. Následuje přání odsouzených, aby jim čas strávený ve výkonu trestu ubíhal rychleji. A konečně uvedli, že postrádají společenský život. Za největší problém vztahující se k vnějšímu světu pak odsouzení označili nedostatek soukromí. Tento faktor ovlivňuje výkon trestu ve věznici, tedy v ústavu, kde soukromí nemůže být zcela zaručeno, zvláště v případech, kdy je trest vykonáván na celách pro

⁹⁶ Srov.: NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 110-111.

⁹⁷ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 113.

⁹⁸ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 115.

více osob, společných prostor, které sdílí desítky lidí. Nutno zmínit, že ztrátu soukromí již téměř nepocítují ti odsouzení, kteří si odpykali více než deset let trestu. Důsledkem je zajisté dlouhodobé přizpůsobení se vězeňskému řádu, podmínkám výkonu trestu a zevšednění života ve společnosti. Výzkum se zabýval dalšími psychosociálními otázkami. Ptal se odsouzených, zda mají strach, že ve vězení pomalu umírají či že zemřou dříve, než budou propuštěni na svobodu. S těmito otázkami souvisel dotaz, zda pomýšlí na sebevraždu. Nechyběly otázky týkající s lítosti a zloby nad sebou samým, nedostatku luxusu nebo ztráty sebedůvěry.⁹⁹

6.3 Výzkum doživotního trestu provedený ve věznici v Opavě

V českých podmínkách nelze konat výzkumy takového rozsahu, jaké jsou popsány výše. Především vzhledem ke skutečnosti, že doživotní trest v České republice vykonává jen málo osob. I přes to však řada odborníků zkoumala život doživotně odsouzených vězňů v českých věznicích, s vědomím toho, že takové výzkumy slouží spíše jen potřebám českým a nezískají mezinárodní význam kromě schopnosti porovnat situaci u nás se stavem v jiných zemích. Řada tuzemských odborníků se inspirovala výzkumem Klause Laubenthala.

Jelikož mne výsledky dotazníkových průzkumů velmi zaujaly, pokusila jsem se zpracovat svůj vlastní dotazník a pokusit se získat bezprostřední poznatky od doživotně odsouzených osob. Výzkum jsem prováděla v opavské věznici, které je mimo jiné určena při výkon trestu doživotně odsouzených žen. Celosvětové statistiky uvádějí, že ženy jsou pachatelkami trestného činu vraždy v přibližně 15% případů, zbývajících 85% vražd je spácháno muži. Vraždkyně se však mnohem častěji podílejí na intrafamiálních vraždách, především svých partnerů a potomků. Tento závěr je odůvodněn skutečností, že ženy tráví více času se členy rodiny než muži, a mají tedy mnohem více sociálních vazeb s jejími příslušníky. Ženy ve většině případů také vraždí v pokročilejším věku, než muži.¹⁰⁰

⁹⁹ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 117- 119.

¹⁰⁰ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 31-32.

V současnosti v opavské věznici vykonávají nejpřísnější trest dvě ženy. Odsouzeným jsem měla možnost předat dotazník, který jsem sestavila z pětadvaceti otázek. Při jejich vytváření jsem vycházela z výše zmíněného výzkumu provedeného Klausem Laubenthalem, stejně jako z dotazníkových výzkumů prováděných českými odborníky. Dotazník odsouzené ženy vyplnily v listopadu 2010.

Dotazník pro doživotně odsouzené ženy vykonávající trest odnětí svobody na doživotí ve věznici v Opavě se skládal z těchto otázek:

1. Kolik je Vám let?
2. Jaké je Vaše ukončené vzdělání?
3. Jaký byl Váš rodinný stav v době spáchání trestného činu?
4. Máte děti? Pokud ano, jaký je nyní mezi Vámi vztah? Stýkáte se?
5. Jste v kontaktu s Vaší rodinou? Pokud ano, stojí při Vás, nebo Vás zavrhla za to, co jste spáchala?
6. Zůstali Vám přátelé z doby, než jste byla odsouzena?
7. Jaký byl Váš věk v době vynesení odsuzujícího rozsudku?
8. Kolik let jste již z doživotního trestu odpykala?
9. Co ve vězení nejvíce postrádáte?
10. Přejete si více soukromí?
11. Vyhovuje Vám denní režim ve věznici? Nebo byste na něm něco změnila?
12. Jste ráda, že můžete pracovat? Nebo práci vnímáte jako obtíž a ráda byste se věnovala jiným činnostem?
13. Jak nejraději trávíte volný čas?
14. Chybí Vám možnost vykonávat některé záliby, na které jste byla zvyklá?
15. Máte možnost se stýkat s ostatními vězenkyněmi nebo je Váš režim oddělený?
16. Jak vycházíte s ostatními vězenkyněmi odsouzenými ke kratším trestům?
17. Máte mezi nimi nějaké přítelkyně?
18. Vrátila byste se ráda do života, který jste vedla na svobodě? Nebo se Vám ve vězení líbí?
19. Litujete se?
20. Co byste změnila na výkonu trestu odnětí svobody na doživotí?

21. Představujete si svůj život po té, co budete moci být podmíněně propuštěna na výkonu trestu?
22. Bojíte se, že život na svobodě pro Vás bude po tolika letech strávených ve vězení obtížný?
23. Chováte se ve výkonu trestu již teď tak, abyste podmínky pro podmíněné propuštění splnila?
24. Kdybyste měla možnost si vybrat mezi trestem smrti a doživotním vězením, jak byste se rozhodla nyní a jak v době, kdy jste byla odsouzena?
25. Pomyslela jste někdy během výkonu trestu na sebevraždu?

První část dotazníku je tvořena otázkami týkajícími se osobního stavu a osobnosti odsouzené (otázky číslo 1 až 7). První z těchto žen byla k doživotnímu trestu odsouzena spolu se svým manželem v dubnu 2004 za spáchání osmi vražd především na starších lidech a dalších trestných činů v letech 2001 až 2003. V době vyplňování dotazníku měla čtyřicet let. Na otázku jejího ukončeného vzdělání však odmítla odpovědět. Dále vyplnila, že v době spáchání trestného činu byla vdaná. Uvedla, že s dětmi má dobrý vztah a že je v kontaktu s rodinou, která ji pro její skutek nezavrhl. Také přátelé, které tato žena měla před odsouzením, jí zůstali. V sedmé otázce uvedla, že v době spáchání trestného činu měla třicet tři let.

Druhá skupina otázek se týkala vězení, života ve věznici a vztahu odsouzené ženy k výkonu doživotního trestu (otázky číslo 8 až 18). Na soubor těchto otázek první odsouzená odpovídala ochotně. Sdělila, že již odpykala osm let doživotního trestu. Uvedla, že ve vězení nejvíce postrádá svou rodinu. Překvapivě si však ve vězení nepřeje více soukromí. Tato odpověď, vzhledem k výše zmíněným poznatkům z mezinárodních výzkumů, je poměrně překvapivá. Je nutno připomenout, že v rámci německého výzkumu Klause Laubenthala byl právě nedostatek soukromí shledáván vězni jako největší problém vztahující se na život uvnitř věznice. Odsouzená uvedla, že jí denní režim ve věznici vyhovuje a nic by na něm neměnila a že je velmi ráda, že má možnost ve výkonu trestu pracovat. Volný čas pak nejraději tráví čtením a sportem, ale postrádá možnost vykonávat některé zájmy z doby, kdy byla na svobodě.

Další skupina otázek směřovala na vězeňský život s ostatními spoluvězeňkyněmi. Odsouzená uvedla, že s vězenkyněmi, které jsou odsouzeny k mírnějším trestům,

vychází dobře a dokonce má mezi nimi i několik přítelkyň. Přesto však zmínila, že se jí ve vězení nelíbí a není si vědoma toho, že by se nějakému jinému vězni ve výkonu trestu odnětí svobody mohlo líbit.

Poslední třetí skupina otázek byla zaměřena na psychický stav doživotně odsouzené a její pohled na spáchaný trestný čin (otázky číslo 19 až 25). Uvedla, že se zpětně nelituje. Naopak navrhla změnu výkonu trestu odnětí svobody na doživotí. Uvítala by možnost pracovat ve výkonu doživotního trestu odnětí svobody také mimo její oddělení. Jelikož výkon doživotního trestu podléhá přísným pravidlům, není odsouzeným umožněno pracovat mimo věznici a mnohokrát se výkon pracovní činnosti omezuje na oddělení, ve kterém vykonávají svůj trest. Odsouzená se nebojí života po výkonu trestu odnětí svobody a toho, zda bude schopna zvládat každodenní život po tolikaletém uvěznění. Ve vězení odsouzená nic neplánuje, nemyslí na budoucnost a nechová se ve výkonu trestu nijak nepřírozeně jen z důvodu možného budoucího propuštění z výkonu trestu na svobodu. Předposlední otázka dotazníkového průzkumu souvisela s úzkým vztahem trestu smrti a doživotního trestu odnětí svobody a snažila se zjistit pohled doživotně odsouzeného člověka na vztah trestu smrti a doživotí. Odsouzená uvedla, že v době odsouzení k doživotnímu trestu by upřednostňovala trest smrti. Tento postoj za osm let výkonu trestu nezměnila a uvítala by trest smrti i nyní. Tento aspekt symbolizuje trest odnětí svobody na doživotí jako „trest smrti na splátky“, ve kterém odsouzený spíše neshledává naději v budoucí podmíněné propuštění na svobodu. K podmíněnému propuštění může dojít nejdříve po vykonání dvaceti let doživotního trestu, a to jen v případě, že se doba strávená ve věznici se zvýšenou ostrahou do výkonu trestu započítává, není-li tomu tak, může podmíněné propuštění nastat nejdříve po třiceti letech. Tento časový úsek je odsouzenými vnímán jako příliš dlouhý na to, aby plánovali budoucnost na svobodě. Poslední otázka v dotazníku zmíněnou skutečnost pouze potvrzuje. Odsouzená uvedla, že uvažovala o tom, že spáchá sebevraždu.

Druhá doživotně odsouzená žena vykonávající trest v opavské věznici byla odsouzena za dvojnásobnou vraždu. Žena ubodala v roce 2003 dva muže a již v minulosti byla za smrt dvou jiných mužů odsouzena. V září 2004, tedy v době vyhlášení odsuzujícího rozsudku, měla třicet devět let. Od doby, kdy byla k výkonu

trestu umístěna do opavské věznice, trpí nárazově psychickými problémy. Při vyplňování dotazníku nespolupracovala a její postoj se do března 2011 bohužel nezměnil. V dotazníku pouze uvedla, že ve výkonu trestu odnětí svobody není spokojená.

ZÁVĚR

Předložená diplomová práce se zabývá problematikou trestu odnětí svobody na doživotí a snaží se poukázat na široký okruh otázek souvisejících s tímto trestem, s jeho právní úpravou, s jeho výkonem a v neposlední řadě se snaží tento trest definovat ve světle řady dalších, mimoprávních, vědeckých disciplín, bez kterých by účel doživotního trestu nebyl naplněn.

Trest odnětí svobody na doživotí je sankcí, která vyvolává celou řadu otázek, sankcí, která v celé společnosti budí emoce a diskuze. Z této práce vyplývá nezbytnost dokonalé právní úpravy pro ukládání všech druhů sankcí, včetně té doživotní, která je v našem právním řádu tím nejpřísnějším zásahem do života pachatelů a jejich okolí.

Při ukládání trestních sankcí je třeba vnímat celou řadu aspektů. Bezpochyby je v demokratickém právním státě nezbytné ukládat pouze taxativně vymezené a jasně definované sankce obsažené v trestních kodexech. Je nutno při jejich ukládání respektovat celou řadu zásad trestního práva, ale také aspektů vyplývajících z jiných vědních disciplín. V případě trestu odnětí svobody na doživotí jsou tyto zásady dodržovány stejně jako v případě ukládání ostatních trestních sankcí. Nutno však podotknout, že v případě doživotního trestu jsou zásady ukládání trestních sankcí prohloubeny. Trest odnětí svobody má v tomto ohledu určité mimořádné postavení, které souvisí s přísností této sankce. Je totiž nesporným zájmem právního státu, aby byl trest takové povahy uložen pouze a jen v nesporných případech a aby byla odsouzenému k doživotnímu trestu odnětí svobody poskytnuto právo se bránit. Vedle tradičních institutů, které trestní právo přiznává k přezkoumávání jiných sankcí, je zvláštnost doživotního trestu zosřena tím, že trestní řád uznává již samotné uložení doživotního trestu jako samostatný dovolací důvod.

Vliv mimoprávních odvětví na trest odnětí svobody na doživotí je značný. Projevují se především v oblasti výkonu doživotního trestu. Je třeba mít na zřeteli, že česká právní úprava této sankce připouští podmíněné propuštění z jejího výkonu. Tato skutečnost se nevyskytuje ve všech zahraničních úpravách doživotního trestu. Domnívám se však, že podmíněné propuštění je institut nezbytný. Vnímám jej jako

pozitivní prvek, který přináší pachateli naději, že bude mít v budoucnu možnost žít mimo věznici, na svobodě. Je bezesporu správné, že pachatelům je podmíněně propuštění poněkud ztíženo. Odsouzení k doživotnímu trestu odnětí svobody mohou být podmíněně propuštěni z výkonu trestu nejdříve po vykonání dvaceti let, avšak jen v tom případě, že nebylo rozhodnutím soudu stanoveno, že doba strávená ve věznici se zvýšenou ostrahou se do doby nutné k podmíněnému propuštění nezapočítává. Z uvedeného plyne, že naděje na podmíněné propuštění pro odsouzené přichází v úvahu až po vykonání minimálně dvaceti let trestu, což je v životě odsouzeného dlouhé období. Na tomto místě vnímám nezastupitelný význam mimoprávních odvětví, především roli psychologů, psychiatrů, výchovných pracovníků a poradců, kteří mají nelehký úkol připravit odsouzené na jejich budoucí život a zároveň eliminovat riziko jejich rezignace na budoucí vývoj.

Výzkumy prováděné mezi doživotně odsouzenými vězni ukázaly, že tyto osoby především v prvních fázích výkonu trestu trpí značnými psychickými problémy. V následujících etapách, se díky adaptaci na vězeňské prostředí stávají méně uzavřenými a vnímají svět pozitivněji. Toto zlepšení ve vnímání své situace stále není oproštěno od psychických problémů, lze však říci, že odsouzení po ukončení první, vstupní, fáze ve výkonu svého trestu, si zvyknou na vězeňské prostředí a jejich povinnosti ve věznici. Ovšem výzkumy ukazují, že ve všech fázích výkonu doživotního trestu pachatelé alespoň jednou pomysleli na sebevraždu a někteří dokonce uvádějí, že by preferovali trest smrti, před doživotním trestem, který bývá označován jako „trest smrti na splátky“.

S ohledem na výše zmíněné je třeba mít na zřeteli, že trest odnětí svobody na doživotí je ukládán pouze těm pachatelům, kteří spáchali nejzávažnější trestné činy. Proto by výkon doživotního trestu měl zahrnovat také cílené kroky k nápravě těchto pachatelů jednak po stránce psychické, ale také po stránce sociální. Domnívám se, že je nezbytné ukládat tento trest a rozhodovat o podmíněném propuštění z jeho výkonu s důsledným přihlédnutím k ochraně společnosti. Nemělo by docházet k případům, kdy soud kladně rozhodne o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu doživotního trestu, aniž by byla co nejdůsledněji vyloučena možnost recidivy. Z povahy věci je

zřejmé, že bohužel ani největší odborníci psychologických a psychiatrických disciplín neumí riziko recidivy zcela vyloučit.

Touto diplomovou prací jsem se pokusila nastínit problematiku doživotního trestu. Z výše uvedeného vyplynulo, že doživotní trest je nutno vnímat v širokém mezioborovém kontextu. Problematika této sankce spočívá ve dvou rovinách. Na jedné straně stojí pachatel trestného činu odsouzený k doživotnímu trestu. Je nezbytné mu umožnit dostupnými prostředky, aby ve výkonu trestu uskutečňoval kroky vedoucí k jeho nápravě a případnému začlenění zpět do společnosti. Na druhé straně se nacházejí ostatní členové společnosti. Domnívám se, že úlohou doživotního trestu odnětí svobody je také ochrana společnosti před pácháním trestných činů a pachateli těchto závažných deliktů. Právní stát musí v co největší míře zajistit, aby byla práva a svobody občanů chráněna před nejrozmanitějšími protiprávními jednáními, a to potrestáním pachatelů trestných činů. Úlohou takového státu je však také umožnit pachatelům protispolečenských jednání právo na resocializaci, na jejich nápravu a dát jim naději na možné budoucí začlenění do společnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Odborná literatura a časopisy:

- 1) BECCARIA, C. *O zločinech a trestech*. Praha: J. Otta, 1898
- 2) BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007
- 3) HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 1. vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., 2005
- 4) JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010
- 5) JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010
- 6) JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010, Praha: Leges, 2009
- 7) KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002
- 8) KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995
- 9) KUČERA, P. *Několik poznámek k podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí a přerušení výkonu trestu odnětí svobody*. Trestní právo 11/2007. Praha: C. H. Beck, 2007
- 10) LATA, J. *Účel a smysl trestu*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007
- 11) MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010
- 12) MONESTIER, M. *Trest smrti*. 1. vydání. Praha: Rybka Publishers, 1998
- 13) MOTEJL, O., VARVAŘOVSKÝ, P. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Vězeňství*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010
- 14) NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010
- 15) NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné, Obecná část*. 6. přepracované vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2010
- 16) ŘEHÁČEK, J. *Trest odnětí svobody na doživotí a možnost podmíněného propuštění z jeho výkonu*. Státní zastupitelství 09/2007. Praha: Novatrix s.r.o., 2007

- 17) ŘEHÁČEK, J. *Výkon trestu odnětí svobody na doživotí*. Státní zastupitelství 10/2007
- 18) SOLNAŘ, V. a kol. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Novatrix s.r.o., 2009
- 19) ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009

Internetové zdroje:

- 1) <http://www.vscr.cz/veznice-mirov-23>
- 2) <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95>
- 3) http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C4%9Bznice_Karvin%C3%A1
- 4) http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/83/file/Opava/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD%20zpr%C3%A1va%202009.pdf

Právní předpisy:

- 1) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- 2) Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- 3) Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- 4) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- 5) Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- 6) Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
- 7) Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
- 8) Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 55/2007, o podmínkách a způsobech zacházení s odsouzenými zařazenými do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením
- 9) Vnitřní řád č. 347/2007-32/33 věznice pro odsouzené zařazené k výkonu trestu odnětí svobody do věznice Opava – objekt Olomoucká

ABSTRAKT

Cílem této diplomové práce je provést rozbor trestu odnětí svobody na doživotí a zodpovědět základní otázky související s problematikou této trestní sankce. Doživotní trest je nutno zkoumat nejen z hlediska norem trestního práva, ale také s ohledem na psychologické a sociální dopady, které s sebou dlouhodobé odnětí svobody přináší.

Diplomová práce se skládá ze šesti hlavních kapitol, které se dále dělí na podkapitoly. Každá kapitola je věnována různým aspektům doživotního trestu a práce se tak snaží podat komplexní pohled na doživotní trest.

Po úvodním výkladu následuje první kapitola, která vymezuje pojem a účel trestu. Podává historický exkurz do vývoje chápání a pojetí trestu. Práce popisuje proces chápání trestu od pomsty a odplaty, od pojetí zastrašení až po moderní chápání trestu respektující základní lidská práva a svobody. Snaží se, na příkladu významného italského myslitele Cesare Beccarii, ukázat osvícenské pojetí trestu, přesto že takovéto vnímání sankcí převládlo až během 19. století. Dále pak je v první kapitole obsažen výklad o systému trestních sankcí.

V druhé kapitole je obsažen výklad o trestu smrti. Jedná se o sankci, kterou je nutno s doživotním trestem srovnat, aby bylo možné zodpovědět tradiční otázku, a to zda patří trest smrti do právního řádu demokratického státu, nebo zda má být zcela nahrazen právě doživotním trestem. Proto v závěru této části práce je obsažena kapitola srovnávající trest smrti s trestem odnětí svobody na doživotí a porovnávající dopad obou těchto sankcí na pachatele stejně jako na společnost.

Třetí kapitola přináší výklad již o samotném trestu odnětí svobody na doživotí. Kapitola popisuje právní úpravu doživotního trestu, stejně jako zásady trestního práva, které musí být při ukládání tohoto trestu respektovány. Dále pak přináší výklad o zakotvení doživotní sankce v právních rádech vybraných států pro porovnání s úpravou českou.

Další kapitola diplomové práce zachycuje výkon trestu odnětí svobody na doživotí. Jedná se o trest, který je dlouhodobý a je tedy nutné, aby byl jeho výkon upraven s ohledem na tuto skutečnost, stejně jako s přihlédnutím k faktu, že je doživotní trest ukládán pachatelům nejzávažnějších trestných činů.

Pátá kapitola věnuje výklad osobnosti pachatelů odsouzených k doživotnímu trestu a vlivu odsouzení na jejich psychický stav.

Šestá kapitola předkládá výzkum vlivu doživotního trestu na odsouzené. Srovnává výsledky mezinárodních výzkumů a těch prováděných na území České republiky a snaží se učinit závěr spolu s výsledky dosaženými výzkumem prováděným v opavské věznici autorkou práce.

Závěrečné slovo shrnuje poznatky z výše popsaných kapitol a klade důraz na nezbytnost přesné úpravy ukládání a výkonu doživotního trestu stejně jako na nepodceňování vlivů mimotrestních oborů při jeho výkonu.

ABSTRACT

The purpose of my thesis is to analyse the life imprisonment and answer basic questions related to issue of this criminal sanction. It is necessary to study the life imprisonment from the perspective of the criminal law, but in the light of psychological and social aspects that are connected with the long-term imprisonment.

The thesis is composed of six main chapters, which are divided into different subchapters. Each of these chapters is dedicated to several aspects of life imprisonment and this work is trying to give a global view of the life imprisonment.

The Introduction is followed by Chapter One which defines the term and purpose of the punishment. This Chapter presents the history of the evolution of the punishment. This work describes development of the concept of the punishment from retribution and frighten to the modern comprehension that respects human rights and liberties. The work is pointing out the example of the remarkable Italian scientist Cesare Beccaria, who came with the modern comprehension of the punishment in the era of the Enlightenment. However, the modern view prevailed not earlier than in the 19th century. The Chapter One also explains the system of the punishment.

The Chapter Two examines the death penalty. The death penalty is a sanction that must be compared with the life imprisonment in order to answer the traditional question of whether the death penalty should be a part of legal order in democratic state or whether it should be replaced by the life imprisonment. This is the reason why in the end of Chapter Two we can find a subchapter comparing the death penalty with the life imprisonment and the influence of these two penalties upon the offender and the society.

The Chapter Three is completely dedicated to the life imprisonment. This chapter describes a legal position of this punishment, as well as the principles of the criminal law which have to be respected. At the end of this Chapter there is an interpretation regarding the position of the life imprisonment in the legal system of the chosen countries and the confrontation with the Czech legal regulation.

The next Chapter of this thesis refers to the execution of the life imprisonment. The life imprisonment is a long-time punishment and is dedicated to the offenders of the most severe crimes. That is why the execution of this sanction is to be used accordingly.

The Chapter Five describes a personality of the offenders who were condemned to the life imprisonment and the influence of the punishment upon their psychical condition.

The Chapter Six proposes the research of the effect of the life imprisonment on the offender. This part of the thesis compares the results of research that took place in many foreign countries including the Czech Republic with the results reached during the research made in prison in Opava by the author of this thesis.

The final part of my thesis summarizes findings from the previous Chapters and it also accents the necessity of the strict legal definition of the life imprisonment as well as the necessity of paying adequate attention to the influence of the other (non-penal) sciences upon the execution of this punishment.

THE ISSUE OF LIFE IMPRISONMENT

KLÍČOVÁ SLOVA

problematika – trest – doživotí

KEY WORDS

issue – punishment – life sentence